

DISPUTATIO JURIS CANONICI
DE

ORIGINE

AC

PROGRESSU
PROCESSUS INQUISITORII,

CONTRA

SAGAS,

Vom

Ursprunge, Anfang und Fortgang

Des

Heren-Processes,

QVAM

PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO,

JURISCONSULTO CONSUMMATISSIMO,
IN ALMA FRIDERICIANA

A MDCCXII. D. XXX. APRIL.

RESPONDENDO PROPUGNAVIT

JOHANNES PAULUS IPSEN,

HUSO - SLESVICENSIS.

HALÆ MAGDEB. SUMTU HENDELIANO, 1740. (9)

Uto 674932

20

ORIGINE

PROCEDE

DE

BY

JOHN

THE

DISSERTATIO.
DE
ORIGINE AC PROGRESSU PROCES-
SUS INQUISITORII CONTRA SAGAS.

§. I.

Copus Dissertationis præ-
sentis est, doctrinam sanam de
Crimine Magiæ, hætenus crude
a) propositam, alio modo propo-
nere, ut aptior sit ad palatum eo-
rum, qui præjudicio auctoritatis
nimis adhuc immerfi sunt b).

*Scopus Dis-
sertationis,
succurrere
imbecillitati
errantium.*

Cum enim ipsi Jovem lapidem jurent, persuasionem
de pactis diaboli cum sagis esse longe antiquissimam;
&

a) Scilicet a Dn. Præside & Dn. Reichio in hujus *Disp. inaugurali de
Crimine Magiæ* an. 1701 habita. Crude autem proponi hic voco,
si veritas aliqua, quæ communiter hætenus pro errore fuit habita,
proponatur cum rationibus etiam palpabilibus & evidentissimis,
absque præcedente præparatione ostensionis, vel obiter saltem &
quasi aliud agendo factæ, unde persuasio communis vere erronea
originem & initium sumserit.

b) Est hoc præjudicium commune humano generi, ut omnes a nati-
vitate

& cum ipsa, si non creatione, saltem cum lapsu hominis cœpisse; & adeo hæctenus valde scandalizati fuerint, quod alii ausi sint, rem intuitu totius humani generis per tot seculorum decades publicæ fidei, his ultimis demum mundi temporibus, in dubium vocare c); tentabimus, an iis, aut horum similibus, forte ruborem excutere possimus, si ad oculum ostenderimus, persuasionem publicam de pactis diaboli cum sagis deque ejus cum ipsis concubitu & conventibus sagarum, esse valde recentem, & ætatem diaboli, ex ista publica persuasionem, cum sagis pacta expressa facientis, vix sesqui seculum excedere. d)

§. II.

vitæ præjudicio auctoritatis firmus immergi, & credamus, opiniones communes etsi maxime erroneas, perpetuo pro veris esse habitas, & indignemur illis, qui contrarias assertiones etiam evidentissime demonstrant. Recordatur adhuc ipse Dn. Præses, quid ipsi in simili causa olim acciderit, cum Pufendorfius immortale illud opus de *J. N. & G.* ederet, de quo jam dixit in *dissert. proœm. ad Inst. Jurispr. divinæ §. 6. & c.*

c) Pertinet huc potissimum scriptum Pastoris cujusdam tum temporis in Patria mea virulentissimum, anno 1715. Hamburgi editum; ab Auctore forte bona fide collectum sub titulo *verworssener Hexen- und Zauber-Advocat.* Dolet equidem Dn. Præses, quod Auctor magno, quamvis vano impetu, veritatem illam in *d. dissert.* propositam aggredi & destruere conatus fuerit. Cum vero experientia testata fuerit, ejusmodi scriptis nil nisi nuditatem erroris communis magis magisque detegi, & veritatem magis magisque per tales erroris vulgaris promachos propagari; non irascitur, sed potius auctorem & ejus similes misericordiæ divinæ (quam ipse hæctenus per aliquot annorum decades indultu suorum præjudiciorum expertus est) abundantissime ex sincere cordis affectu commendat.

d) Quis enim non erubesceret, nisi omnem pudorem ejuraverit, qui convin-

§. II.

Quod autem titulum dissertationis nostræ fecerimus de ortu ac progressu processus inquisitorii contra sagas, ideo factum, ut una quasi fidelia duas dealbemus parietes, hoc est: initio docebimus, persuasionem communem & publicam de modo memoratis actis vel agendis diaboli cum sagis, non fuisse receptam ante institutionem processus inquisitorii contra sagas; processum autem inquisitorium contra sagas ostendemus incepisse demum sub finem seculi decimi quinti. Deinde probabimus, istam persuasionem publicam de hisce agendis diaboli cum sagis, esse adhuc multo recentiore processu inquisitorio contra sagas, & demum, si non sub finem, certe post medium seculi decimi sexti ab Inquisitoribus pravitate magicæ fuisse defensam & propagatam.

*Ratio tituli
& methodus
dicendorum.*

§. III.

Quod vero titulus de sagis loquatur, non ideo factum, ac si vellemus excludere mares a consideratione præsentis dissertationis; sed ut hic aliquid indul-

*Cur sagarum
tantum in ti-
tulo facta
mentio.*

A 3

gere-

convincitur errorem aliquem quem credidit fuisse antiquissimum, esse tam recentem. Notanter vero dico, *persuasionem publicam*. Cum autem nulla persuasio erronea in momento publica & communis fiat, quæ non antea per sensibile aliquod temporis spatium, pro diversitate circumstantiarum aliquando valde diuturnum, privata fuerit, inde & infra suo loco docebimus, prima initia persuasionis illius privatæ de pactis diabolicis cum sagis, de concubitu diabolico cum iisdem, & de conventu sagarum; sed utrumque breviter & quasi per indicem: cum prolixior & eruditior ejus rei demonstratio postulet volumen aliquod ingentis molis, & transcendat terminos disputationis, quam meditamus, academicæ.

geremus communi loquendi usui, e) haud dubie a primis Inquisitoribus originem ducente, ut qui anxie, quamvis ineptis plane rationibus, demonstrare annisi sunt, foeminas præ maribus crimini magiæ esse magis obnoxias. f)

§. IV.

Saga definitio.

Ut vero omne litigium de vocum significatione tollatur, *sagam definitio*: quod sit foemina, pactum cum diabolo faciens expressum cum abnegatione fidei, item

e) Appellamus enim adhuc hodie processum contra magos *den Heeren Process.*

f) Vid. *Malleus Malefic. Parte I. qu. 6. p. 91-104.* Ut prægustum de hujus auctoribus lector habeat, sequentia inde excerpimus. Primaria ratio quam afferunt, hæc est: dicunt, tria esse in rerum natura, linguam, malitiam Ecclesiasticorum, & foeminam, quæ medium in bonitate & malitia tenere nesciant. Unde post locos communes contra malitiam Ecclesiasticorum absque judicio allatos, quos utique in honorem ordinis ecclesiastici referre abstinemus, multa deblaterant contra mulieres: quod mulier sit necessarium malum, naturalis tentatio &c. quod muliebrium vitiorum fundamentum sit avaritia, quod mulieres sint incontinentis linguæ, quod minus valeant intelligendo bona quam viri, quod Eva formata fuerit de costa curva & torta pectoris, quasi contraria viro; quod *foemina* dicta sit a *se* & *minus* (risum teneatis amici) quia semper *minorem* habeat & *servet fidem*, quod mulieres sint proclives ad odia, æmulationem, impatientiam, vindictam, inobedientiam; quod omnia fere mundi regna propter mulieres sint eversa, & quod mundus sine mulieribus esset conversatio Deorum; quod mulier sit chimæra &c. pudet enim ineptiarum. Obiter saltem notamus: si Laicus protulisset illud dicitum, de muliere ex costa curva creata, non sine ratione blasphemix fuisset accusatus. At cum illi domini in sancto actu hæretificationis & sagificationis constituti sint, ipsis licet omnia,

item concubitu ejus utens, & in solenni aliarum fagarum conventu eum sub specie hædi vel simili apparentem impudicis & turpissimis actibus adorans. g)

§. V.

Jam ad rem. Videamus, an persuasio illa publica de TALIBUS b) sagis fuerit ante introductum processum inquisitorium recepta. Negamus. Ubi quidem jure stricto uti poteramus a probatione negativæ abstinere. Sed tamen, ut eo palpabilior reddatur error communis, utemur inductione, ostensuri, tales sagas & sacris literis & Juri Justiniano, & Juri Canonico, & Legibus Francorum antiquiori, fuisse incognitas. i)

Probatur sagas non existisse ante introductum processum inquisitorium.

§. VI.

Quod de talibus sagis vero nihil exstet in Scriptura Sacra, vel inde fortissimum argumentum sumere licebit; quod ipsi primi Inquisitores contra sagas constituti, ubi de pacto fagarum cum diabolo loquuntur, saltem obiter ex scriptura afferant, quod sagæ pactum fecerunt.

Non in Scriptura Sacra.

g) Conf. *Dissert. Dn. Præsidis de Crimine Magia §. 12.*

b) Hic est momentum totius controversiæ. Concedimus, magorum utriusque sexus mentionem fieri in Scripturis, Jure Civili, Canonico &c. Sed negamus uspiam ibi doceri, quod magi pacta cum Dæmone expressa fecerint, ejus concubitu usi fuerint conventus solennes cum aliis sagis celebraverint &c. Inprimis autem in sequentibus solliciti erimus de pactis diabolicis.

i) Unde non curamus fabulas poeticas, Apuleji opera vel Asinum aureum, & similia scripta, quibus valde delectantur in quæstione de fagarum existentia Apulejani illi sagifices; qui utinam semper aurei & non sape lignei essent. Conf. Johann Wagstaff von der Heeren c. 2. Horatium *Epist. ult. in fine.* Senec. *Lib. 4. Nat. qu. 6. 7.* Luciani *Philepsædeis.*

fecerint cum inferno & foedus cum morte; *h*) & quod Theologi ac JCI Pontificii communiter *l*) nullo alio argumento utantur pro adstruendo pacto illo, quam isto Esaia dicto. Ad quod tamen multiplex est responso.

§. VII.

*Respondetur
ad textum
Esaia.*

1) Enim apud Esaia est locutio metaphorica, quæ proprie nequidem de pacto tacito intelligi potest, tantum abest ut de expresso. 2) Thomas, ut infra videbimus, explicuit saltem de pacto tacito. 3) Dubium, an textus hebraicus ibi loquatur de inferno, an non potius de sepulchro, ut contextus ostendit *m*). 4) Non magis pactum expressum cum diabolo inde proba-

h) In Apologia Malleo Malef. præmissio. *Mundi vespere ad occasum declinante, insolitam quandam hereticam pravitatem in agro Dominico succrescere fecit (Satanas); hæresin inquam maleficarum, a principaliori in qua vigere noscitur sexu, denotando. Quæ dum numeris machinatur insultibus: hoc tamen in singulis, quod cogitatu terribile, Deo nimium abominabile, & omnibus Christi fidelibus odibile cernitur, operibus expletur. EX PACTO ENIM CUM INFERNO ET FOEDERE CUM MORTE foetidissima servituti pro eorum pravis explendis spurcitiis se subjiciunt.*

l) Torreblanca de Magia L. 2. c. 6. ab init. Hoc pactum (dæmoniacum) affirmat communis Theologia & jurisprudentiæ schola cum Propheta Dn. Isaia c. 28. Percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Quod D. Thomas satis probabili interpretatione Magis accommodat, ut & Pontifices Johannes XXII. in extravag. contra Magos, quæ incipit super specula, & Sixtus V. in bulla contra Astrologos anno 1591.

m) Conf. Pafor. Lex. Græcum voce *adns*. Nec putet, nos cum iis facere, qui per Scheol hebraicum semper putant intelligi sepulchrum.

probari potest, quam pactum expressum cum morte n).

§. VIII.

Novissime tamen Torreblanca o) novo argumento utitur, ex Scriptura S. unde probare vult; dæmones cum hominibus libenter pacta inire, quia Christo Domino ausi fuerint pacti conditionem offerre p). Et si enim per id directe non probetur pactum diabolicum cum sagis, sufficit tamen, quod exinde probetur diaboli in forma corporea apparentis desiderium pacta ineundi cum hominibus; cum de desiderio hominum improborum pacta ineundi cum diabolo a nemine, quod credam, dubitatum fuerit unquam; & experientia tantum non, proh dolor! quotidiana istud desiderium probet.

Item ad exemplum Satanae pactum offerentis Christo.

§. IX.

Haberet utique illud argumentum magnum pondus, si modo hactenus sufficienter probatum fuisset, dæmonem in forma corporea salvatori apparuisse. Jam cum id nondum fuerit factum, liceat nobis cum Theologis quibusdam protestantibus q) tamdiu de ea

Scilicet, ejus loci interpretationem apud Protestantes esse dubiam.

B

expo-

n) Et vel ex hoc solo deberent, qui sagarum existentiam ex Scriptura probare intendunt, cognoscere, quod impudentiores sint quam ipsi Pontificii: cum hi bene cognoverint, terminos *Magorum* in S. Script. sæpius occurrentes non probare pacta sagarum cum Diabolo.

o) d. L. 2. c. 6. n. 3.

p) Matth. c. 4. *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.*

q) Ita Theodorus Beza in Luc. 4. v. 5. *Hæc videtur satis ostendere, hæc omnia per visionem quandam, non corporali transvectione & ostensione esse gesta. Quomodo nempe humanitus videre potuisset omnia regna orbis, & gloriam ejus in momento?*

expositione dubitare; imprimis cum hæctenus a nostratibus pro articulo fidei non fuerit agnita r).

§. X.

*Non in jure
Justiniano.*

Porro in jure civili nihil legitur de sagis, pacta cum diabolo facientibus, aut cum eo concumbentibus aut conventus solennes agentibus. Sedes materiæ est in titulo de maleficis & Mathematicis s), ex quo tamen ipse quidem Petrus Binsfeldius r), magnus alias fabularum illarum defensor, argumentum aliquod de sumere ausus est u).

§. XI.

*Non in de-
creto.*

Pergo ad jus canonicum. In decreto tantum abest;

r) Nec de ea quicquam existat in Augustana Confessione. Unde mirarer, qui fieri potuisset, ut propter dubium hoc a Dn. Præsidi alibi propositum, tantis animorum motibus effervescerent etiam illi, qui alias prætendunt maxime sedatos affectus possidere; nisi constet eos, qui sanam rationem docent esse abjiciendam tanquam penitus corruptam, non posse non etiam omnem interpretationem rationabilem Scripturæ S. simul rejicere, & sub hoc prætextu imprimis occultare alte radicatum odium erga Reformatos, quoties talibus interpretationibus utuntur. Nos vero creditimus, salva cæterum religione Lutherana posse a nobis retineri interpretationem Bezzæ ut piam, aut certe ut non impiam, præsertim, cum insuper non meminerimus, etiam in Formula Concordiæ circa expositionem hujus dicti aliud quid esse ab Auctoribus determinatum.

s) Vide Jac. Gothofred. *adl. s. seq. C. Theodosiani de malef. & mathematicis. Tom. III. p. 21 seq.*

t) Petrus Binsfeldius Theologus Trevirensis anno 1597. edidit commentarium in illum titulum codicis Justiniani.

u) Et si in illo tractatu perpetuo textus juris civilis misere torqueat ad hypotheses inquisitorum magicæ pravitatis; etsi in tractatu præmisso *de confessionibus maleficorum & sagarum p. 33. seq.* assertionem de pacto diabolorum cum sagis inepte probare velit.

PROCESSUS INQUISITORII CONTRA SAGAS. M

est, ut defensores erroris communis aliquid pro sua sententia inveniant, ut potius graviter ipsis obstant in quæstione, quæ de fortilegio & fortilegis agit *m*), canones duo, alter ex concilio Anquirensi *x*), alter ex Isidoro *y*), desumptus.

§. XII.

In decretalibus Gregorii IX. *z*) nullus titulus de sagis aut veneficis, sed saltem de fortilegiis. Sed ibi nihil de pacto aut concubitu diaboli cum sagis, aut de sagarum conventu. *Nec in decretalibus.*

§. XIII.

Quæ hæctenus de jure civili & canonico diximus, valde illustrantur ex loco insigni Erasmi Roterodami, ubi postquam narraverat quandam relationem de mago quodam, horrendis solennitatibus diabolum conjurante, miratur, unde hoc novum criminis genus, juri civili & canonico incognitum, novissimis demum temporibus ortum fuerit *a*). *Quod & jam suo tempore Erasmus notavit.*

§. XIV.

m) Quæ est quæstio §. causa 26.

x) Can. Episcopi 12 ibid. ubi notentur inprimis verba: *quod qui talia & his similia credit, fidem perdidit &c.* Meretur canon totus, ut perlegatur. Et in eo refutando valde se torquent sagifices, de quo infra suo loco. Conf. interim Wagstaff von der Hexerey cap. 4. p. 66. 69 80.

y) Can. Nec. mirum 14. ibid.

z) Nam sextus decretalium, item Clementinæ, & extravagantes tam communes quam Joh. XXII. jam ad tempora post introductum processum inquisitorium ab Innocentio III. spectant. Interim in his omnibus ne quidem titulus de fortilegiis existat.

a) Vid. noviss. edit Epist. Erasmi Epist. 91. anno 1500. scripta p. 82. sqq. *Quod tandem huic monstro vocabulum indemus? Nam Chaldeorum, genethliacorum, mathematicorum, maleficorum, Pythonicorum,*

§. XIV.

*Nec in legi-
bus veterum
Francorum.*

Neque de pacto & concubitu diaboli cum sagis exstat aliquid in legibus veterum Francorum; quin potius & apud hos persuasio hodie communis pro maxime hæretica vel pagana & capitali pœna punienda fuit habita b).

§. XV.

rum divinatorum, haruspicum, augurum, ariolorum, necromanticorum, geomanticorum, sortilegorum, incantatorum, uti levia nomina vixil etiam ad hujus sceleris atrocitatem facere mihi videntur - - Et manium quidem consultores hebraeorum leges capitali supplicio damnant; imperatoria vero haruspicum & augurum superstitionem & atrocissimis verbis insectantur - - & ipsos uliori gladio, incendio addicunt - -: id quod apparet in codice titulo de maleficiis & mathematicis, ubi & glossema vere, ut Accursiani loquuntur isti; notabile, sed atro carbone notandum: quippe quod haruspicem pro monumentorum & avium observatore nimis ridicule interpretatur, tum sacerdotem pro necromantices doctore exponit; & item alia quedam nescio magisne barbare an inerudite, omnino tamen deridicule: qua mihi tamen neutiquam sunt nova, cum toto digesto istiusmodi portenta isa passim occurrant, ut assueto mihi ne risum quidem jam moveant, nedum stomachum. Sed ad rem. Decreta vero pontificia, & item epistole, quas decretales vocant, ubi de sortilegiis & id genus damnatis superstitionibus meminerunt, hujusmodi maleficium ne verbo quidem attingunt; sive, quod ea seculane suspitionem quidem tanta iniquitatis habuerunt; sive quod qui ea literis prodiderunt, mortalium auribus parcendum esse putarunt. Obiter & illud noto: in verbis præcedentibus quedam sunt indicia, ac si Erasmus istam relationem saltem secundum quasdam circumstantias non habuerit pro vera: Caterum, ut mihi post visum est, & fere sum hujusmodi fama perquam avidus. Sed haud etiam conjectura consequor, quid genius ille malus captarit &c. & in sequentibus verfic. Ibi Theologus tum frequenti concione &c. & porro: Narravit mihi Officialis prodigiosa quedam &c.

b) Huc pertinet capitulatio de partibus Saxoniz cap. 6. (apud Batuz
Torr.

§. XV.

Et quamvis in lege Salica videatur plane contrarium esse receptum de potentia strigarum *c)*, adeoque communis doctrina de eadem in lege Salica jam fuisse confirmata; id tamen hactenus dictis minime obstare potest, quia lex Salica diu ante fuit condita, quam Franci ad Christianismum se converterent: *d)* unde & frustra in ea testimonium quarit Bodinus *e)*.

Respondetur ad capitulum ex lege Salica.

§. XVI.

Tom. 1. fol. 151. sequ.) Si quis a Diabolo deceptus crediderit secundum morem paganorum, virum aliquem aut feminam strigem esse & homines comedere, & propter hoc ipsam incenderit, vel carnem ejus ad comedendum dederit, vel ipsam comederit, capitulis sententia punietur. Adde Karolomanni Capitulare secundum anno 743. & annexum ibi indicamus superstitionem & paganorum (ap. Baluz. Tom. I. f. 151.) ubi inter alia inter paganas heidnische Aberglauben refertur n. 12. de incantationibus, n. 13. de auguriis, vel avium veleguorum vel boum stercore vel sternutatione, n. 14. de divinis vel sortilegis, &c. Item n. 30. de eo quod credunt, quia femina lunam commendent, quod possint corda hominum tollere juxta paganos.

c) Capit. 67. Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc est strioportium, aut qui æneum portare dicitur, ubi striæ concinunt, & convincere non potuerit, 2500. denariis culpabilis judicetur. Si quis mulierem ingenuam striam clamaverit, aut meretricem, & convincere non potuerit 7500. denariis, culpabilis judicetur. Si stria hominem comederit, & convicta fuerit, 8000. denariis culpabilis judicetur.

d) Vide Baiuz. & Wendelinum ad legem salicam.

e) De magorum Dæmonomania l. 2. c. 4. p. 293. ubi ex d. capit. probare vult, quod in conventu sagarum quidam sartaginem aut æneum aliquod argenteumve vas deferant, ad festa sua solennius celebranda. Unde potius argumentum invertendum, & dolendum, quod sagifices hodierni a primavo veterum Francorum & Germanorum

§. XVI.

*Illustrantur
dicta ex loco
Agoberti.*

Interim ex istis legibus, ut & ex libello Agoberti Episcopi Lugdunensis apparet, istas superstitiones ex paganismo ortas, tam firmiter inhæsisse animis populi, ut vix adhortationibus doctorum & legibus pœnali- bus inde tolli potuerint *f*).

§. XVII.

Christianismo ad pristinas superstitiones paganas ex diaboli dec- ptione ortas, iterum fuerint relapsi.

f) Scripsit Agobertus anno 833. libellum contra somnia plebis (contre la resvieirie du peuple) unde sequentia excerptit Naudæus *Apolog. pro iis qui falso de magia suspecti fuerunt cap. 7. pag 85. edit. Paris.* „Credidisse scilicet illis temporibus populum eos, qui in primo „capit. Capitularis Caroli M. & Ludovici Pii (parum apte versio germ. im ersten Hauptstück der Capitels Herren der Könige Caroli M. und Ludovici des Gutwilligen) propterea Tempesta- „rii sive immissores tempestatum appellati fuerint „ (In cit. loco quidem tempestatorum mentionem non inveniō; sed alibi ta- men memorantur tempestarii vel tempestatarii ut in Capit. Caroli M. de anno 789. c. 63. (apud Baluz. *Tom. I. fol 235.*) in capit. incerti anni c. 40. (apud eund. *fol. 5.*), in Capit. Caroli & Ludovici *Lib. 1. cap. 62. p. 713. & lib. 6. cap. 374. p. 990. & in capit. Herardi Turo- nens. capit. 3. p. 1287.*) “ potuisse turbare aerem, & pro lubitu tem- „pestates excitare; eamque opinionem illo tempore valde com- „munem fuisse, quod hi incantatores per tempestates a se excitas „corrumpant frumenta & fructus agrorum & arborum, eosque „postea vendant certis quibusdam incolis nescio cujus Magodiæ, „quotannis navigia per aerem parantibus, & advenientibus ad il- „los tempestarios, & fructus venditos ab his in navigiis per aerem „iterum auferentibus. Addit Agobertus, quod hæ nugæ tam fir- „miter se insinuaverint in animis plebis, ut ipse vix potuerit tres „viros & unam foeminam a morte liberare, cum populus sibi per- „suasisset, esse illos homines cives Magodiæ, singulari fato ex navi- „bus delapsos, &c. Tandem claudit libellum pulchra hac sen- „tentia:

§. XVII.

Imo adhuc seculo duodecimo, apud eruditum, *Et Johannis Sarisberien-*
 pro moribus illorum temporum, Johannem Sarisberiensem Episcopum Carnotensem *g)*, nulla mentio *Sarisberien-*
 pactorum diabolicorum & reliquarum nugarum *b)*. *sis.*
 Quin potius ex eo videre licet, quod illis temporibus
 ne qui-

„tencia: Tanta jam stultitia oppressit miserum mundum, ut nunc
 „sic absurda res credantur a Christianis, quales nunquam antea ad
 „credendum poterat quisquam suadere paganis (scil. ut intelligo,
 Romanis, *conf. supra § 5. lit. i.*) Hac occasione tamen liceat nobis
 ad statum controversiæ supra §. I. *lit. d.* de persuasione publica
 formatum jam illud addere: persuasionem publicam aliam esse
 plebis, aliam Doctorum & magistratus. Dum docemus persuasione
 publicam de potestate sagarum esse valde recentem, intelligimus
 persuasionem publicam doctorum & magistratus. Nam persuasio
 publica plebis apud Germanos haud dubie antiqua & ex paganismo
 retenta fuit. Quanquam tamen & illud addendum: etiam plebem
 tum quidem superstitiose multa de potestate sagarum credidisse;
 nondum tamen de pacto aut concubitu cum diabolo aliquid in illis
 superstitionibus legi. Unde dicitur *in d. c. 3.* Herardi Turonensis,
 quod in synodo debeant specialiter ventilari causæ, *de ignotis angelorum aliorumque sanctorum nominibus, ut non
 recitentur. Et de maleficis, incantatoribus, divinis, sortilegis, somniariis,
 tempestariis, & brevibus pro frigoribus, & de mulieribus veneficis,
 & quæ diversa FINGUNT portenta, ut prohibeantur, & publica
 pœnitentiæ multentur.*

g) Scripsit sub Friderico I. Imperatore anno 1146. *conf. Joh. Baleum Cent. 4. de Script. Anglia* unde summarium vitæ Johannis Sarisberien-
 sensis præmissum est ejus Metalogico in edit. Lugd. Badav. 1539.

b) Etsi *lib. I. de nugis curial. cap. 9 seqq.* agat ex professo de præstigiis,
 unde dicantur, quis eorum auctor fuerit; qui sint magi & unde
 dicantur, de speciebus magiæ: quinam sint incantatores, arioli,
 imaginarii, conjectores chiromantici, specularii, mathematici, fa-
 listatores, sortilegii, augures.

ne quidem tanta potestas nocendi veneficis fuerit adscripta a sagacioribus, quanta ea hodie esse creditur *i*).

§. XVIII.

Origo processus inquisitorii contra sagas post tempora Innocentii III. quaerenda.

Uti vero ex haecenus dictis patet, persuasionem publicam, de pactis & concubitu diaboli cum sagis, de sagarum conventu, de transmutatione earum in bestias, &c. ante processum inquisitorium ab Innocentio III. initio seculi decimi tertii introductum *k*), animis doctorum & magistratum se nequaquam insinuasse; sed potius fidem talium nugarum pro crimine fuisse habitam: ita porro recta ratio ostendit, originem processus inquisitorii contra sagas in novioribus adhuc quaerendam esse temporibus, partim quia est species processus inquisitorii, partim quia auctores Malleyi maleficarum aperte docuerunt, haeresin maleficarum illorum tempore fuisse insolitam speciem haereticae pravitatis *l*).

§. XIX.

Respondetur dubiis quibusdam.

Antequam vero pergamus ostendere, circa quaedem tempora origo processus inquisitorii contra sagas inceperit, removenda prius erunt dubia quaedam, quibus videtur inferri posse; vel quod processus

i) Sic enim item Auctor *d. L. I. c. 12. p. m. 37. in fine.* Horum (incantatorum) vero malitia etiam cum plurimum nocent, artificio levi dissolvitur, si videlicet, qui suspecti sunt, conventi ab aliquo crimen suum inficiantur, (subintelligo, quod in casu hujus inficiationis incantatio omnem effectum suum sponte perdat,) aut si confessi fuerint, cogantur maleficium revocare.

k) Ubi peculiari dissertatione de origine processus inquisitorii docuit Dn. Praeses.

l) Vide supra locum §. 6. lit. k. descriptum.

fus inquisitorius in genere sit antiquior Innocentio III. vel quod etiam processus inquisitorius contra sagas jamdiu ante Innocentium III. in usu fuerit.

§. XX.

Sunt enim qui putant, ab initio Episcopis & diocesanis id muneris competiisse, ut ecclesias suas ab hæresium labe custodirent, & si quis forte infectus esset, de eo per audientiam inquirerent. Sed primum Innocentium III. delegatæ inquisitionis officium instituisse, ab Episcoporum scilicet nolentium aliis negotiis præferre fidei negotia, supplendam negligentiam *l)*). Sed hi revera nobis non contradicunt; cum jam alibi docuerit Dn. Præses, non omnem inquisitionem esse processum inquisitorium *m)*): ut taceam, obscurum esse, quid sit per episcopalem audientiam inquirere *n)*, & latere hic petitionem principii.

§. XXI.

Gravior est illa objectio, quod jam seculo octavo Bonifacius Germanorum Apostolus, a Pontifice inquisitor hæreticæ pravitatis constitutus, multos hæreticos igni tradiderit comburendos *o)*; si modo auctor, qui id

1. Quod processus inquisitorius sit antiquior Innocentio III.

2. Quod jam seculo VIII. Bonifacius ut inquisitor hæreticos cremaverit.

l)) Ziegl. *ad Lancell. lib. 4. tit. 5. §. 1. p. 956.* conf. quæ differit Excell.

Dn. Böhmerus *in Emend. ad Schilteri instit. lib. I. tit. 19. §. 18. p. 202.*

m)) *In d. dissert. § 3. lit. q. §. 17, §. 20. lit. x. & §. 41.*

n)) Non enim reperitur in titulo *C. d. episc. aud.* quod episcopalis audientia inferat potestatem, aliquid circa processum accusatorium, tum unice receptum, mutandi.

o)) Suppeditavit hanc objectionem idem Excell. Böhmerus *d. l.* ex Johannis de Polda *Chronicis Ecclesie Hamelensis*, quæ vide in *Tom. II. Script. Brunsvic.* ab Illustr. Leibnitio editorum, ubi paulo post initium *Chronicæ p. 505.* auctor ita loquitur *A. 112. Papa Gregorius*

id asseruit non post Innocentii tertii vixisset demum tempora, & absque iudicio res gestas in seculis antiquioribus non sibi imaginatus esset secundum mores suorum temporum: unde majori jure illud assertum negare licebit, cum de eo fileant scriptores fide digniores gesta Bonifacii explicantes. p) Ut taceam, istum auctorem etiam ab aliis jam notatum esse; quod in gestis Bonifacii non ubique verosimilia attulerit q).

§. XXII.

3. Quod seculo nono & decimo magi & sage combusta fuerint.

Eadem est responsio ad objectionem eorum, qui statuunt, seculo nono anno 844. tempore Ramiri Regis magos

secundus misit Bonifacium ad Ducem Pipinum majorem, patrem Caroli M. ut ipsum in primum Regem Francia ungeret & consecraret. Hic Bonifacius auctoritate Apostolica inquisitor hæreticæ pravitatis extiterat; unde adjutorio dicti Regis Pipini multos hæreticos exterminavit, & igni tradidit comburendos &c.

p) Vide Sagittarii *antiquitates gentilismi & Christianismi Thuringiaci* libro 2. & 3. qui diligenter omnia collegit ad acta Bonifacii facientia, sed tamen nihil ibi legitur de eo, quod Bonifacius inquisitor hæreticæ pravitatis constitutus fuerit, aut hæreticos cremandos tradiderit: sed mentionem saltem facit hæreticorum quorundam excommunicatorum l. 2 c. 7. §. 2. p. 79 80. ibidem cap. 5. in fine p. 137. ipse notat: Was die Thüringischen Chronicken von Bonifacio fabuliren, daß er die Thüringer mit Gewalt überzogen, und also zum Christlichen Glauben solle gebracht haben, ist eine so abgeschmackte Fabel, daß ich sie nicht würdig geschäft zu erzählen, vielweniger sie zu wiederlegen.

q) Vide ipsum Illustr. Leibnitium in *introd. ad Tom. II. num. 41. p. 46.* Adde iterum Sagittarium d. lib. 2. & 3. unde apparebit, falsum etiam esse quod noster scribat, initio Secul. VIII. jussu Gregorii II. Pipinum a Bonifacio coronatum esse; cum ea coronatio demum post medium seculi VIII. sub Zacharia aut Stephano facta fuerit.

magos in Hispania igne esse crematos *r*): item, quod seculo decimo anno 914. multæ sagæ combustæ sint in territorio Corbejensit).

§. XXIII.

Jam in viam, & ad originem processus inquisitorii contra sagas. Nullum vero est dubium, quin illa ferenda sit ad finem seculi decimi quinti; ubi alius Papa Innocentius nempe VIII. anno 1484. peculiari bulla, Henrico Institori, inquisitori (hæreticæ pravitatis) in partibus Alemanniæ superioris, & Johanni Sprengero, inquisitori in partibus Rheni, potestatem dedit inquirendi in crimen magiæ, quod illo tempore ortum esse dicitur *r*), iisque adjunxit quendam Johannem Gremper, &c. *u*).

Origo processus inquisitorii contra sagas anno 1484.

§. XXIV.

Cum tamen non sit verosimile, crimen aliquod

C 2

tam

Quibus gradibus persuasio illa de pactis &c. sagarum publica facta fuerit?

- r*) Suppeditavit hanc objectionem Torreblanca *de magia lib. 3. c. 13. n. 24. p. 419.* ex Mariana. Idem tamen Torreblanca *ibid. num. 25.* notat, Fridericum II. aîno 1222. constituisse, ut hæretici igne consumerentur.
- s*) Objectionem hanc suppeditavit Illustr. Leibnitius *in introd. ad eund. Tom. II. n. 25. p. 27.* ex Annalibus Corbejensibus (qui desinunt anno 1471.) antea a Christiano Francisco Paulino editis, sed ab ipso *in d. Tom. II.* hinc inde interpolatis; ubi ipsemet notanter addidit: *Sagas jam anno 915. in territorio Corbejensium combustas, in hoc eodem Chronico notari miror, neque enim alias observo tam vetustum fuisse morem crudelis credulitatis.*
- t*) Repete iterum locum mallei maleficarum jam supra §. 6. *lit. k.* descriptum.
- u*) Exhibetur illa bulla Innocentii VIII. *in septimo Decretalium, tit. de maleficis & incantatoribus c. 4.* & plenius cum subscriptione præmittitur ipsi tractatui mallei maleficarum.

tam horrendum uno quasi momento & tam subito incrementa sumfisse; & præterea etiam ex illa bulla Innocentii VIII. nondum perspicue appareat, an & tum statim publica persuasio invaluerit de pactis & concubitu diaboli cum fagis; videndum nunc erit: quibus gradibus pedetentim tam ante, quam post bullam illam papalem, persuasio hæc ex privata facta fuerit publica & quasi universalis; item, quænam impedimenta ista persuasio nacta fuerit. Hic vero res paulo altius est deducenda.

§. XXV.

*Primus ejus
ortus; par-
tim ex Ju-
daismo;*

Constat hodie, Judæos inter multas absurdissimas de angelis doctrinas etiam docere, quod Adamus initio cum succuba & Eva cum incubo concubuerit, & quod Angeli Afa & Afael cum filialibus hominum gigantes genuerint *w)*: neque hæc traditio Judæorum ita nova est, sed jam apud Josephum ejus vestigia reperiuntur *x)*. Unde & postea eam ex parte hauserunt & propagarunt auctoritate sua patres nonnulli ecclesiæ primitivæ *y)*.

§. XXVI.

*Partim ex
Platonismo.*

Deinde Platonici multa, præ reliquis Philosophis Græcis, de natura Dæmonum & corporibus eorum aeris, item conversationibus cum hominibus *z)*, &c. com-

w) Vid. Eisenmengers entdecktes Judenthum *Part. 2. c. 8. p. 413. sq.*
Et p. 430 seq.

x) *Lib. 1. Antiquit. Judaic. c. 4.*

y) Justinus, Athenagoras, Tertullianus, Lactantius, Salom. Gasnerus *Commentar. in Genes. p. 145.* ubi simul notat, his contradixisse Augustinum, Hieronymum, Chrysostomum, Theodoretum.

z) Vide potissimum Jamblichium *de mysteriis.*

commenti sunt, quorum phantasmata quædam cum postea quidam ex Præcellentissimis Patrum Ecclesiæ, qui non raro Platoniam sectam nimis justo venerabantur *a)*, doctrinæ suæ immiscuissent, & hoc pacto occasio data fuit fabulæ de pactis Dæmonum cum sagis *b)*.

§. XXVII.

Porro patres primitivæ ecclesiæ, ad excitandos alios ad vitam piam & sanctam, scribebant sæpius vitas sanctorum. His bona ex intentione, quamvis parum prudente, multas fabulas immiscebant, de apparitionibus & actis diabolicis tam cum sanctis quam cum improbis. Hæ vero vitæ sanctorum cum postea ab aliis viris piis, sed parum cautis, nimis commendarentur; insinuaverunt se etiam fabulæ tales; ut de earum falsitate nulla amplius suspicio remaneret *c)*.

Partim ex fictionibus in vitis Patrum.

§. XXVIII.

a) e. g. Augustinus, de quo mox plura.

b) Thomas Gale *in notis ad Jamblichium p. m. 310.* ubi agit de theurgia secundum disciplinam Platoniorum, addit: *Negotium perficitur vi pacti.*

c) Commentarii loco ad hunc paragraphum esse possunt, *das Leben der Altväter und das Leben der Gläubigen* a Dn. Arnolde editæ, modo accedat commentator prudens. Nam dedicatio & præmissa introductio de vero scopo & usu vitarum patrum cautelas omnes non exponunt. Majori etiam cum cautela legenda Historica narratio de vitis Patrum a multis commendatis. Quod enim *ibid. in §. 16.* memoratur, vitas Patrum in Papatu per jus canonicum esse approbatas, equidem non mirandum. Magis mirandum, qui fieri potuerit, ut a Doctoribus Evangelicis tanto cum conatu commendatæ fuerint istæ vitæ; cum tamen diffiteri nemo possit, eas multis fabulis esse repletas. An veritas autem ad sui insinuationem fabulis opus habet? Annon scri-

§. XXVIII.

*Ad progres-
sum referen-
da auctori-
tas Hierony-
mi.*

Melioris declarationis gratia liceat saltem adhuc pauca annotare de tribus ecclesiæ patribus & olim & hodiernum magnæ auctoritatis, Hieronymo, Augustino, Gregorio M. Hieronymum magnopere delectatum fuisse narratione ejusmodi fabularum, non solum vitæ Eremitarum, Pauli, Hilarionis, & Malchi, ab ipso editæ docent; sed &, quæ de muliere septies iëta, de sua flagellatione in visione facta ob studium Scriptorum ethnicorum & præcipue Ciceronis, alibi & magna quidem cum asseveratione narrat, abunde testantur d).

§. XXIX.

ptura sacra sufficit? Si huic non credunt, quomodo fabulis credent? Et revera vereor, ne pietas, ad cujus acquisitionem tot fictionibus opus est, si non tota, saltem, magnam partem, ficta sit.

d) Erasmus in argumento Epist. Hieronymi de muliere septies iëta (T. I. Epist. Hier. f. 233. edit. Basil. 1537.) Lusit in hac epistola Hieronymus artificio scribende historie. Idem in argumento Epist. de vita Pauli (ibid. fol. 257.) Videtur & hic Hieronymus exercitandi ingenii gratia lusisse. Porro in argumento Epist. de vita Malchi (ibid. fol. 255.) Lusit & in hoc argumento ingenii exercitandi gratia. Idem in apol. ad Jacob. Fabrum. Contendit (Hieronymus) alicubi esse Pauli (Epistolam ad Hebræos) sed non in hac re tantum favor & a se ipso dissentiens Hieronymus, quem facile crediderim huic favisse Epistola, & ut non omnino abhorruit a Platonis & Origenis sententia, vulgus aliquando fallendum esse, modo suo fallatur bono; ita voluisse credi Pauli, quo majori cum fructu legeretur. Idem in argumento Epist. Hieron. ad Eustachium de custodienda virginitate (d. l. f. 134.) Prodit. Hieron. & aperit technas ac facos virginum, monachorum & clericorum, qui sub prætextu castimonie ventri & avaritie serviebant. Lusit autem in his depingendis paulo liberius, quam delicata quorundam aures ferre possent &c. Et in hac ipsa epistola

extat

§. XXIX.

Magno Hieronymo major Augustinus, Platonica
 Et Augustini:
 cam

extat illa relatio Hieronymi de sua flagellatione ob studium Ciceronis; qua voluit Hieronymus Eustochium revocare a lectione scriptorum ethnicorum. Attende jam ad verba Hieronymi: *Nec verus sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus saepe deludimur. Testis est tribunal illud, ante quod jacui; testis iudicium triste quod timui; ita mihi nunquam contingat in talem incidere questionem, viventes habuisse scapulas, plagas sensitse post somnium.* Quis sibi, Hieronymo credens, non persuaderet, Sanctum Patrem nihil minus quam somnia narrasse: Et tamen idem Hieronymus, idem vir pius & sanctus, sub *finem Lib. I. contra Ruffinum: Nunc autem novum impudentiae genus; objicit mihi somnium meum; & in ultimo Apologia adversus eundem. Magni criminis inquit, reus sum, si puellis & virginibus Christi dixi seculares libros non esse legendos & me in somniis promississe ne legerem. - - Vide quid inter tuum & meum sit solemnum.* Ego me humiliter reprehensum refero, tu jactanter te esse laudatum congeminas. Si politicus talia scripsisset, inculcatum ei fuisset: Mendacem oportet esse memorem. Jam quis concoquat, illud inventum in vita Pauli de Satyro Antonio apparente, & in re aperte falsa, intempestive affectatam ab Hieronymo demonstrationem, ac si nequaquam narret fabulam; (*vide vitas patrum ab Arnolfo editas p. 7.*) idem similis fabula de Leonibus. Paulo sepulchrum præparantibus. (*p. 11. 12.*) In vita Hilarionis tot fabulæ falsæ prætensorum miraculorum narrantur, ut pudeat, vide imprimis eam de equis ad usum ludorum Circensium destinatis, aqua ex scypho fictili, ex quo bibere consueverat Hilarion, conspersis, reliquos omnes cursu vincentibus. (*ibid p. 100.*) Et tamen ac initio Hieronymus spiritum sanctum invocat, ut ipsi concedat gratiam ut rite narret gesta Hilarionis. Quis crederet, viros sanctos & pios talium abusuum capaces esse; Sed præbuerat Hieronymo jam Athanasius exemplum in vita Antonii, quæ ejusmodi fictionibus de apparitionibus diaboli sub variâ figura, vel humana, vel bestiali, vel mixta, tota est repleta. (*Vid. Patr. p. 19.*)

cam philosophiam nimis æstimans e), Dæmonibus quidem corpora tribuit f); sed tamen fabulis Gentilium, de transmutatione sociorum Ulyssis, & Apuleji in bestias per artes magicas, plenam fidem non adhibet g). Idem vero alibi docet, magnæ esse impudentiæ, si quis Faunos & incubos negare velit; cum ex historiis constet, Faunos & Sylvanos mulieribus cohabitasse h): interim tamen dictum Genes. 6. non de angelis incubis, sed de filiis Sethi explicat i). Porro statuit, figuras bestiarum phantasticas a Dæmonibus quandoque substitui hominibus, licet viventibus interim, sensibus tamen gravius ac vehementius, quam somno jacentibus, observatis k). Fidem etiam habuit legibus XII. Tabb. pœnas in eos statuentibus, qui magicis artibus segetes ex agris dominorum in alios transferant l). Pacta tamen Dæmonum frustra apud eum quæres.

§. XXX.

Gregorius M. Papa, exquisitissimus hypocrita & turpis-

Et Gregorii
M.

23. 34. 46. 47.) Quid mirum ergo, si subsequentes etiam talium vitarum conditores certarent inter se, quis alterum fictionibus talibus vinceret. Et jam in vita Basilii M. apparet fabula, de servo Proterii pactum expressum ac scriptum cum diabolo faciente, & a S. Basilio postea ab eo liberato (*ibid.* p. 239. seq.)

e) *Libr. 8. de Civ. Dei cap. 4. & 9.*

f) *Libr. 21. cap. 10.*

g) *Libr. 18. cap. 18. Hæc vel falsa esse, dicit vel tam iniquitate, ut merito non credantur.*

h) *Libr. 15. cap. 23. Adde Can. 7. inf. C. 26. qu. 2.*

i) *Ibid.*

k) *Libr. 18. cap. 18.*

l) *Libr. 8. cap. 19.*

turpissimus adulator *m*), quatuor libros dialogorum scripsit, de vita & miraculis patrum Italicorum, & de æternitate animarum, putidissimis fabulis repletus; in quibus uti superstitiones papisticæ diligenter inculcantur *n*), ita & ex hoc nugarum thesauro postea sagifices passim historiolas de potestate Dæmonum depromere solent *o*), quorum apparitiones sub specie corporea passim narrat *p*); etsi tamen de pactis dæmonum cum hominibus nihil apud eum deprehendere potuerimus.

§. XXXI.

Pergo ad noviora tempora. Initio seculi decimi tertii *q*) scripsit Gervasius Tilberiensis otia imperia-

Scriptores

Sec. XIII.

D

lia

Gervasius

Tilberiensis.

- m*) Ita Mornæus eum nominat in *Mysterio iniquitatis* p. m. 247. & 250. edit. Salmur. 1612.
- n*) v. g. de foemina a diabolo obsessa, quod nocte processionem ac dedicationem oratorii præcedente cum marito concubuerat *L. 1. c. 10.* de vase venenato per formatum super eo signum crucis fracto, *L. 2. c. 3.* de clerico ob votum obedientiæ violatum a dæmone obsesso *L. 2. c. 16.* de dæmone per alapam, obsesso a viro sancto datam ejecto, *L. 2. c. 30.* de dæmone per signum crucis expulso, *L. 3. c. 6.* de purgatorio, *L. 2. c. 29.* de oblatione hostiarum pro mortuis *L. 4. c. 55.*
- o*) De quibus videbimus infra suo loco. Interim notandum Gregorium ipsum sibi præcavisse in *proem. L. 1. circa finem*, ne videlicet tam putida mendacia ipsi imputarentur, quod ea ex *virorum venerabilium narratione* hauserit.
- p*) *L. 1. c. 10.* de diabolo ex obsesso ejecto sub forma hominis peregrini hospitium quærentis; *L. 3. c. 7.* de conventu dæmonum in templo Apollonis; *L. 3. c. 16.* de diabolo sub specie serpentis; *L. 3. c. 30.* de diabolo sub specie porci, sed invisibilis tamen, ex templo Arriano exeunte.
- q*) Scil. a. 1211. Ill. Leibnitius *Intrad. ad Ti. script. Brunsvicensium* n. 63.

lia r). Deprehendes in hoc opere, quod auctor cre-
diderit dæmones incubos s); item Faunos & faty-
ros t): dubitat tamen, an gigantes, de quibus in Ge-
nesi, generati fuerint per incubos u); item quod cre-
diderit, dæmones in pusilla sed humana forma opera
servilia peragentes w); item lamias, seu mulieres, quæ
noctu domos momentaneo discursu penetrent, dolia,
cantharos, & ollas perscrutentur, infantes ex cunis ex-
trahant, luminaria accendant, & nonnunquam dormi-
entes affligant x); item conventum Lamiarum cum
sui similibus in partibus transmarinis, & mutationes
earum in feles y) denique homines in lupos muta-
tos; z) &c.

§. XXXII.

*Cæsarius
Heisterba-
censis.*

Eodem seculi decimi tertii initio a) Cæsarius Hei-
sterbacensis scripsit Libros XII. illustrium miraculo-
rum

r) Quæ post Maderi editionem emendatius inserta sunt d. T. 1 fol.
881. seqq.

s) Decif. 1. c. 17. f. 897.

t) C. 18. eod. f. ubi expresse citat & excerptit vitas Pauli & Antonii ere-
mitarum.

u) C. 23. f. 905. Potuit esse etiam, inquit, ut incubi dæmones gignerent
gigantes.

w) Decif. 3. c. 61. p. 980. Descriptio eorum, quos Neptunos a Gallis &
ab Anglis Portunos appellari dicit, similis est fabulis nostratum
de Cobaldis.

x) Decif. 3. cap. 85. p. 987. & Cap. seq. 86. ubi provocat ad Apulejum
Platonicum.

y) Decif. 3. c. 93. p. 991.

z) Ibid. c. 120. p. 1003.

a) Anno 1227. Illustr. Leibnitius Inerod. ad Tom. II. script. Brunsvic.
p. 47. Conf. ipsum Cæsarium Lib. 10. c. 48.

rum & historiarum memorabilium *b*). Hic narrat inter alia fabulam de juvene, qui circa finem seculi XII. vel initium XIII. a Diabolo ipsi in forma corporea apparente lapidem acceperit, ea virtute præditum, ut quamdiu eum in manibus teneret, de omnibus rebus subtilissime disputare potuerit *c*); & aliam fabulam de clerico necromantiæ dedito, quem dæmon corporaliter in infernum duxerat, ut ibi videret tormenta Landgravii Thuringiæ, qui multas possessiones ecclesiis abstulerat *d*): similis est tertia, de adolescente nobili, pactum cum diabolo faciente, ac creatorem abnegante, sed tamen matrem altissimi abnegare nolente *e*); & quarta, de juvene itidem pactum cum diabolo faciente, & postquam mortuus esset, resuscitato, eum in finem, & pœnitentiæ loco cruciatus susciperet *f*). Habes igitur hic prima initia persuasionis de magia cum pacto cum diabolo conjuncta: quamvis nullum sit dubium, illo initio cordatiores has fabellas risisse *g*).

§. XXXIII.

Circa medium seculi XIII. collectum est speculum Saxonicum *b*); in quo quidem legitur, quod magi

Auctor speculi Saxonici.

D 2

gi

b) Postea editos Colonia Agripp. anno 1559. in octavo.

c) L. 1. c. 32. *d*) L. 1. c. 34. *e*) L. 2. c. 12. *f*) L. 12. p. 231.

g) Recte Limborch. *Histor. inquis.* L. 3. c. 21. p. 231. *Ejusmodi fabellas de pacto cum diabolo, & confessiones a Lamiis per tormenta expressas, ab ipsis inquisitoribus (& aliquot ante seculis a monachis) esse formatas, ad augendum scilicet beatæ Mariæ & sacramentorum dignitatem, quasi nempe eorum venerationem maxime impugnet diabolus. (item ad augendum meritum per susceptionem monachismi, aut cruciatarum, &c.)*

b) Conring. *de O. J. G.* c. 30. p. 182. Gryphiand. *de Weichbild.* c. 48. n. 13. sq.

gi ac sagæ debeant pœna ignis puniri *i*): cæterum, uti nec processus inquisitorius contra sagas inde probari potest *k*); ita nec exinde constat, quod illo tempore magi & sagæ de pacto & concubitu cum diabolo, & de conventu publico & solenni fuerint accusati *l*).

§. XXXIV.

*Vincentii
Bellovacensis
speculum hi-
storiale.*

Vixit etiam illo tempore Vincentius Bellovacensis, qui magno labore specula quatuor conscripsit *m*). In historiali, quicquid fabularum & nugarum reperire potuit, collegit, magicas artes tamen alio plane in sensu intellexit, quam hodie sumuntur *n*). Interim inter

i) *L. 2. Jur. Prov. Saxon. art. 13. welcher Christen-Mann oder Weib ungläubig ist, oder mit Zauberey umgehert, oder mit Bergifft-niß, und der überwunden wird, die soll man auf einer Horden brennen.* In textu Saxonico, post verba Bergifftniß, additur oder mit wickene, de cujus significato alio tempore inquirendum; quamvis & illa additio non extet in editione anni 1516. Quod vero vivicomburii pœnam attinet, illa satis antiqua est. Nam jam Paulus *L. 5. sentent. tit. 23. §. 11. Magica artis conscios summo supplicio affici placuit; id est, bestiis objici aut cruci suffigi.* Ipsi autem magi vivi exuruntur. Et Constantinus *M. L. 1. C. Theod. de malef. & Mathem. haruspices cremari jussit: conf. Jac. Gothofr. ad L. 5. Cod. Theod. d. 1. Tom. III. p. 120.* Sic Gregorius *M. refert Dial. L. 1. c. 4. suo tempore magum quendam Romæ crematum esse.*

k) *Speculum Saxon. ignorasse omnem processum inquisitorium, perspicue ostensum ab Illustr. Dn. Præsidi in Disput. de occasione & c. Constitut. Crim. Carolina §. 6-15.*

l) *Nec verosimile, propter dicta §. 6. lit. k.*

m) *Speculum scil. naturale, doctrinale, morale, & historiale; vid. ipse Auctor in proleg. ad Spec. historiale c. 19. in fine. Extendit autem se speculum historiale usque ad annum 1250. Vid. Libr. ult. c. 102. in f.*

n) *L. 1. c. 15. in fine: Magica sub philosophia non continetur, sed foris sal-*

inter istas fabulas o) referuntur quædam, de mutatione hominum in lupos, de larvis p) de juvene qui pactum cum diabolo faciens, abnegato Christo, Mariam tamen abnegare noluit q), de cantauro Paulo Eremitæ apparenter r), de diabolo sub specie fœminæ elegantis formæ monachum ad libidinem invitante s), de Theophilo quodam contractum chirographarium etiam diabolo faciente, & Christum ac ejus matrem abnegante, sed cui Maria chirographum restituit t), &c. u)

D 3

§. XXXV.

sa professione de vero mentiens, & veraciter animas ledens. Hæc quinque maleficiorum genera continet; scil. manciam, mathematicam, maleficia, sortilegia, præstigia. Manciam, id est divinatio, species habet; scil. nigromanciam, ydromanciam, geomanciam. Mathematica vero tres, scil. auroscopium, augurium, horoscopicam.

o) Inter quas est ingens numerus de miraculis Mariæ Virginis, *Lib. 6. c. 82 seqq.* quæ cujus generis sint, vel ex rubricis patet: de Abbatisa prægnante quam Dei mater ab infamia liberavit *c. 87.* de muliere, quæ conceptum ex filio puerum interfecit, per beatam virginem ab opprobrio liberata *c. 94. 95. 96. &c.* Item de rebus gestis & miraculis hominum, qui plane non fuerunt in rerum natura: quorum pertinent ea quæ narrantur *Lib. 15. cap. 1. seqq.* de Rege Indiæ Avennair & ejus filio Josaphat. *Ist ein papistischer Roman.*

p) *Lib. 1. c. 95.*

q) *Lib. 6. cap. 106.* Est eadem fabula cujus jam meminit Cæsarius Heisterbacensis (*vid. §. 32.*) *L. 2. c. 12.* nisi quod Cæsarius addat circumstantias quasdam magis incredibiles.

r) *Lib. 11. c. 31.* ex Hieronymo *vid supra §. 27.*

s) *Lib. 17. c. 6.*

t) *Lib. 21. c. 69 70.*

u) Habes etiam apud eundem *Lib. 30. c. 65. seq.* vitam & miracula Dominici & Francisci, quorum ille ab Innocentio III. primus inquisitor fuit institutus.

§. XXXV.

*Alexandri
IV. decisio
quæst an cri-
men sortile-
gii ad hære-
sim referri
debeat.*

Etsi vero hæctenus inter hæresim & magiam aut fortilegium magna fuisset differentia, certe hæctenus magia ad hæresim non fuisset relata; uti tamen ipsum hæreseos crimen est res mira & vix definitu possibilis *x)*: ita docet historia Ecclesiastica & ipsum jus Canonicum, quod inquisitores hæreticæ pravitatis ab Innocentio III. instituti, sub prætextu hæreseos etiam de crimine sortilegii indistincte cognoscere, & id ad forum inquisitionis trahere intenderint, contradicentibus tamen Laicis. Papa vero *y)*, post medium seculi decimi tertii *z)*, astute, sua specie rem, definiendi pro Laicis, eos ambiguitate responsi elusit *a)*.

§. XXXVI.

*Speculator
ignorat pacta
diabolicum
sagis.*

Cæterum illo adhuc tempore istas narratiunculas de pactis & apparitionibus diaboli pro piis fraudibus fuisse

x) Vid. Dn. Præses *dissert. an hæresis sit crimen.*

y) *Alex. IV.*

z) Præfuit enim sedi Romanæ ab anno 1254. ad annum 1261.

a) Ita enim: *in cap. Accusatus §. sane 8 de hæreticis in Sexto* litem illam dicimit: *Sane cum negotium fidei (quod summe privilegiatum existit) per occupationes alias non debeat impediri ipsis inquisitores hæreticæ a sede Apostolica deputati, de divinationibus aut sortilegiis (nisi hæresim sapere manifeste intrmittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis iudicibus puniendos.* Vides astutiam: cum Laicis abjudicare non potuerit cognitionem de magia, quam hæctenus quiete possederant, tanquam rem quæ nihil commune haberet cum hæresi; addit tamen astute & tanquam obiter limitationem, *nisi hæresim superet manifeste*: non quod ipse crederet, talem speciem dari, sed ut inquisitoribus ansam daret, fictionibus de magorum pactis & concubitu cum diabolo &c. universam magiam ad crimen hæreseos trahendi; & ita limitatione ista regulam destruendi.

fuisse habitas, plebem in devotione detinendi; non vero a JCtis pro fundamentis inquirendi contra magos fuisse venditatas, vel ex Speculatore *b)* cognoscere licet. Hic cum libellum contra sortilegos format, sortilegos sic describit; quos quis in tali civitate vel camera vel per avium volatum inspexerit, & alia sortilegia fecerit *c)*.

§. XXXVII.

Imo Thomas Aquinas scholasticorum princeps, *Item Thomas Aquinas.* circa illa tempora florens *d)*; Canonistis non suffecit ad quaestionem enodandam, quando magia sit hæresis tantum abest, ut pactum expressum diaboli cum sagis pro vero habuerit *e)*, probe videlicet gnarus, quem in finem istæ fabulæ in vitis Patrum & Legendis sanctorum fuerint effictæ.

§. XXXVIII.

Circa finem seculi XIII. *f)* Jacobus de Voragine *Jacobi de Voragine Legendæ aurea.* *g)* edidit historiam Longobardorum, quæ vulgo le-
genda *genda aurea.*

b) Scripsit enim anno 1262.

c) Guil. Durandus *Lib. 4. part. 4. rubr. de sortilegiis p. m. 488.* Hic, ut vides, nihil de pacto cum diabolo. Aliud enim est invocare dæmones, aliud pacta cum iis facere.

d) Floruit inter annum 1260. 1270.

e) Notus Canonista Joh. Andrea, de quo mox seorsim, dum *in comment. ad d. l. speculatoris* anxius est in quaestione explicanda, quando magia sit hæresis vel non, conqueritur tacite de Thoma; quod tractet quidem de divinatione, quæ fiat per invocationem dæmonum, quam invocans QUASI foedus inerat cum dæmone &c. sed tamen non exprimat, an id sit hæreticum.

f) Claruit enim anno 1290. Voss. *de Hist. Latin. Lib. 2. c. 60 p. 457 seq.*

g) Homo j. iudicio Ludovici Vivis & Melchioris Cani, *ferrei oris, plumbei cordis animi certe parum severi & prudentis,* vide Naudæum *dans*

genda aurea vel speculum sanctorum vocatur; in quo scripto fabulæ præcedentes non solum repetitæ, sed & infinitis nugis & mendaciis auctæ sunt; ut adeo nullum sit dubium, quin & in isto opere multæ fabulæ de pactis dæmonum cum magis & sagis sint recensitæ *b*).

§. XXXIX.

*Scriptores
& acta Sec.
XIV. Johannis
XXII. decretalis de
magia.*

*Johannis
Andree do-
ctrina de
magia.*

Pergimus ad seculum decimum quartum; ubi quidemprehendimus Johanni XXII. Papæ tribui extravagantem epistolam decretalem de magia a quibusdam scriptoribus *i*); quam tamen hæctenus reperire non potuimus *k*).

§. XL.

Interim Canonistas etiam circa medium seculi decimi quarti *l*) doctrinam de pactis expressis diaboli cum sagis nondum in doctrinam jurisprudentiæ recepisse, nec certi quid determinare ausos esse, quando magia sit hæresis vel non, argumento est, quod Johannes Andreae

dans l'apologie pour tous les grands hommes &c. c. 7 p. m. 88. edit. Paris. Qui tamen in eo fallit, quod putet, Jacobum de Voragine & similes scriptores, occasionem, tales fabulas immiscendi historiæ ecclesiasticæ, sumsisse ex consuetudine talia fingendi in libris Romanciis, qui illo tempore valde in usu esse incœperint; cum tamen hæctenus dicta doceant, scriptores librorum Romanciorum potius occasionem talia fingendi sumsisse ex vitis patrum, dialogis Gregorii, speculo Vincentii Bellovacensis & similibus.

b) Non enim tempus permittit, ut istud speculum sanctorum ipsi inspiceremus & evolveremus.

i) Vide locum Torreblancæ supra descriptum *ad* §. 6. *lit. L.*

k) Neque enim extat talis constitutio Johannis XXII. quæ contra magos scripta sit, & incipiat *super specula*, in extravagantibus Johannis XXII nec in extravagantibus communibus.

l) Nam Johannes Andreae scripsit circa annum 1347.

Andræ commentator Durandi seu Speculatoris nihil de tali pacto expresse memoret, nec quæstionem illam perspicue definiat *m*).

§. XLI.

In Chronico Monasterii S. Petri in monte crucis ad Werram *n*) legitur; quod anno 1384. quidam mura- *Passum dia-*
rius secundum pactum suum, quod cum diabolo fece- *boli cum enu-*
rat, in die conversionis Pauli, mane in horto suo de piro *ario.*
suspensus, & subito totus niger factus fuerit cum ma-
gno foetore *o*). Sed totum hoc Chronicon nugis &
mendacis repletum esse, non difficetur clarissimus e-
ditor *p*).

§. XLII.

Circa finem seculi XIV. edidit Facultas Theolo- *Determina-*
gica Parisiensis determinationem *q*) super quibusdam *tio Facult.*
superstitionibus noviter exortis; quæ etsi tota videat- *Theol. Paris.*
ur in favorem Inquisitorum esse facta, ut sub prætex- *anno 1398.*

E

tu

m) Siquidem in commentario ad d. L. Durandi de sortilegiis notat:
Theologos sui temporis distinxisse, an invocans demonem inten-
dat provocare amorem mulieris, & id non esse hæresin manifeste,
nisi fiat cum adoratione; an invocet ad scienda futura & tunc esse
hæresin manifestam, &c. Confer quæ de incertitudine Canonista-
rum circa quæstionem, an & quando sortilegium sit hæresis, nota-
vit Zieglerus ad Lancellotti Institutiones L. 4. tit. 5 §. 1. p. 957.

n) a Christ. Franc. Paullini in Syntagmate antiquitat. German. edito.
Auctor Chronici fuisse fertur monachus, qui circa annum 1540.
scripsit.

o) Additur, quod pessimus homo fuerit, qui ad tertium quodvis ver-
bum diabolum in ore habuerit.

p) In præfatione.

q) Retulit etiam Bodinus post præfationem de magorum demonomania,
& Wierus circa finem Libr. ult. de præstigiis demonum.

tu hæreseos, suspectos de magia ad forum suum trahere possent *r*): non tamen vel crediderunt fabulas de pactis expressis diaboli cum sagis, vel certe verbis perspicuis, quid de his pactis crederent, nondum proponere ausi sunt *s*).

§. XLIII.

*Gesta. Sec.
XV. Fabula
de secta Lam-
miarum &
strigum anno
1400 in Ita-
lia orta.*

Initio seculi XV. nempe anno 1400. sectam Lamiarum & strigum in Italia ortam esse, ex Bernardo Comensi *r*) notat Limborch *u*). De illis autem idem Bernardus memorat, quod in certis locis nocte ante diem Veneris convenerint, diabolo in forma humana visibili apparenti abnegaverint in ejus manus fidem, baptismam, Deum & B. Virginem &c. Sed ipse Bernardus Inquisitor ne quidem de gestis sui temporis scribens ullam fidem meretur, tantum abest, ut de gestis antiquorum temporum eam prætereundum possit.

§. XLIV.

*Nideri for-
micarium.*

Circa tempora Conciliorum Constantiensis & Basileensis *w*) vixit Johannes Nider Isnenfis, Dominicanus

r) Continet enim ea determinatio 28. articulos seu opiniones circa artes magicas & maleficia, qui erronei declarantur & hæretici.

s) Respicio ad articulum tertium, cujus hæc sunt verba: *Quod inire pactum cum demonibus tacitum vel expressum non sit idololatria, vel apostasia. Error. Et intendimus, esse PACTUM IMPLICITUM in omni observatione superstitiosa; cujus effectus non debet a Deo vel natura rationabiliter expectari.*

t) Scripsit anno 1584. Vide *Syllabum autorum præmissum operi Limborchii.*

u) *Histor. inquisit. L. 3. c. 21. p. 230.*

w) Intra annum 1410-1430. Vide Urstisium & Trithemium in locis editioni novissime præmissis.

nus *x*), Theologiæ Professor apud Basileenses; qui in Formicario suo *y*) multas etiam fabellas de pactis diabolicis & concubitu cum sagis, ac similes nugas, bona quidem fide, ut vir valde simplex & credulus *z*), narravit *a*). Unde subsequenter temporibus reliqui pleraque hauserunt *b*). Neque ipse tamen diffiteri potuit,

E 2

x) Et hinc forte occasionem sumsit autor mallei maleficarum, ut eum vocaverit inquisitorem hæreticæ pravitatis: Unde videtur hausisse Henricus Warthon in elogio Nideri præmisso novæ editioni. Sed id falsum esse constat, quod nunquam in toto libello Niderus provocet ad propriam experientiam, sed fabulas omnes, quos recenset, desumpsit ex vitis patrum, legenda Basilii, Vincentii speculo, Dialogis Gregorii, legenda Bernardi, Casario Heisterbacensi & similibus. Reliquas historiolas narrat fide 1) cujusdam Petri Bernensis, judicis secularis, qui multos incineraverit maleficos & alios fugaverit ex territorio Bernensi; 2) Benedicti Monachi, qui antea fuerit necromanticus, joculator, mimus & trullator; 3) Eduensis cujusdam Inquisitoris hæreticæ pravitatis. *vid. Libr. 5. c. 3. p. 543, 548.* Et observavit jam eum errorem de Nidero Inquisitore Naudæus *d. l. c. 7 p. 91. 92.*

y) *Formicarium* ideo appellavit hunc libellum, quia de formicarum natura & providentia ad humanæ vitæ rationem accommodata tractavit per totum libellum. *Crus. P. 3. Sæv. lib. 6. cap. 11. f. 343.* Eum rejecto priore titulo, sub titulo *de visionibus & revelationibus* edidit Dn. von der Hardt Helmestadii 1692.

z) Vide præfat. Dn. von der Hardt b. 1. & 2. versic. *Plusculum etiam &c.*

a) *Lib. 5. c. ultimo*, quem etiam propterea inseruerunt Malleo Maleficarum ejus editores. Quamvis enim *d. L. 5. cap. 3. p. 541.* magos saltem lædere dicat *per verba, ritus vel facta QUASI per pacta inita cum demonibus*; interim tamen *eod. c. 3. p. 545. 547.* fabellas de pacto expresso ab aliis auditas immiscet.

b) Naudæus *d. l. p. 92.* *Formicarium, qui a servi comme de source & premiere base a tout ce, que l'on a depuis dit sur ce sujet.*

tuit, quod inquisitores illorum temporum in processu contra sagas sæpius præcipitanter egerint, c).

§. XLV.

Nicolai Jacquerii Flagellum hereticorum seminariorum.

Cum igitur inquisitores hæreticæ pravitatis sub prætextu novæ doctrinæ, quasi magia sit species hæreseos d), inciperent, de crimine hætenus ignoto e) multa inquirere, non defuerunt, qui resisterent huic instituto & abufui inquisitionum viri cordati f), quibus

c) *In conclusione operis p. 667 seq.* Observo præterea ex hoc opusculo Nideri, quod jam illo tempore, etiam a secularibus iudicibus, (quorsum pertinet ille iudex secularis Bernensis, cujus fide multas ejusmodi fabulas retulit Niderus) multæ sagæ sint crematæ ex errore communi confirmato per confessiones tormentis extortas, & per doctrinas inquisitorum, laicis præeuntium; illam tamen persuasionem de pacto expresso cum damone nondum fuisse universalem, sed saltem in dies vires & augmenta sumfisse, item Inquisitores intendisse augmenta superstitionis de usu signi crucis, sacramenti confessionis, aquæ benedictæ, falis consecrati, ave Maria, exorcismum contra operationes magicas; item quod omnis maleficarum potestas enervetur; quam primum ab officialibus captæ fuerint. (Conf. Niderum L. 5. c. 4. p. 357. seq. item c. 6.) Denique non paucos perspicaciores, tam ex laicis quam clericis intellexisse abufus inquisitionum in crimine magia, tam a laicis quam clericis illis temporibus commissorum, arg. dictorum d p. 667. seq. Quam observationem ultimam valde illustrabunt dicenda in sequentibus paragraphis.

d) Repete dicta §. 35.

e) Scilicet eo intuitu, quasi magi pacta expressa facerent cum damone, quasi dæmones cum sagis concumberent &c. Nam citra hunc respectum crimen magia per superius dicta utique semper fuit cognitum.

f) Patet hoc ex præfatione ipsius Jacquerii, ubi statim ab initio meminuit idem impedimentorum officio inquisitionis frequenter occurren-

bus scriptum opposuit anno 1458. Nicolaus Jacquarius, ordinis Prædicatorum, sub titulo: Flagellum hæreticorum fascinatorum *g*); in quo tamen argumentis plane insufficientibus inquisitores hæreticæ pravitatis defendit *b*).

§. XLVI.

currentium; cum plerique asseruerint, fascinarios a dæmone phantasticis illusionibus esse deceptos, & ad stabiliendam sententiam suam ad *can. Episcopi C. 26. q. 5.* provocaverint, ei tanquam infallibili fulcimento innixi, addentes insuper, dæmones non habere tantam potestatem, quanta iis adscriberetur in confessionibus; neque standum esse horum asserioni & testimonio, si socios criminis nominarent &c.

g) Ex ipso Libello demum 1581. Francofurti edito ejusque *p. 39. & 56. patet*, eum anno 1485. scriptum esse. Ex lectione autem ejus constat, quod a Jacquario visum non fuerit Formicarium Nideri; uti auctoribus mallei maleficarum verosimiliter hoc flagellum Jacquarii non fuit cognitum. Quamvis autem editor hujus flagelli in titulo Jacquarium nominet hæreticæ pravitatis inquisitorem; vix tamen id est credibile, quia auctor in toto libello paucissima refert de confessionibus sagnarum, & ista quidem non tanquam a se, sed ab aliis audita & vulgo nota, *Cap. 4. p. 27. cap. 7 p. 39. cap. 8. p. 56. seq.* Video etiam de hoc auctore ab aliis citari Valerium Andr. Desselium *bibl. belg. p. 689.* qui jam non est ad manus.

b) Nam primarium argumentum desumpsit ab historiis, ex Vitis Patrum, Dialogis Gregorii, Legendis Sanctorum, Vincentio Bellocensis, confessionibus magorum coram Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, petitis. In refutando vero *canone Episcopi C. 26. q. 5.* mire se torquet, partim asserendo, quod canon ille non loquatur de hæresi fascinatorum, sed alio plane casu; partim, quod Concilium, unde desumptus sit hic canon, non sit magnæ auctoritatis, & adeo dictum capitulum non tantæ reputationis (ut loquitur *Cap. 9 p. 63.*) uti alia capitula Decreti. Ut taceam elegantem probationem juridicam, qua utitur *C. 26 p. 173. seq.* ad demonstrandum, quod no-

§. XLVI.

Artes inquisitorum in crimine magia anno 1460.

Quibus autem artibus Inquisitores in crimen magia illo jam tempore usi fuerint, vel ex uno exemplo disci potest, quod refert Limborchius contigisse anno 1460. in Flandria & Artesia. Scilicet; vel torquebant personas, falso de pacto cum dæmone accusatas, tandem, donec omnia, quæ Inquisitores volebant, confiterentur; vel promissa impunitate, tales confessiones ex miseris eliciebant, & postea nihilominus cremabant tanquam nocentes i).

§. XLVII.

minati a fortiori teneantur probare suam innocentiam: si accusatus, inquit, a complicibus dicat, quod demon fecit de eo representationem; respondetur, quod hoc allegans debet sufficienter probare; quod si non fecerit, non est credendum ei, qui non adsuit consilio Dei. Sicut enim procurator fidei debet probare maleficia, qua reo imponit fecisse demonis patrocinio; ita & reo incumbit probatio eorum, que ad sui defensionem exhibet &c. Notetur etiam fabula Cap. 4. p. 27. de mago confitente, quod diabolus ipsi præceperit, docere, quod hujusmodi fascinatorum secta non sit nisi mera illusio; ita enim posse valde augmentari dominium diaboli.

i) Limborch. Hist. Inquis. lib. 1. c. 23. Circa annum 1460. in Flandria & Artesia inquisitio admodum sevit contra quosdam, qui falsa magia & occulti satane fœderis insimulabantur. Plures ad requisitionem Petri Brussardi Inquisitoris in carcerem sunt conjecti. Hi tormentis victi, quicquid ipsis exprobratum fuit, confitebantur, inter alia, quod se satane devovissent, illum adorassent, cum ipso carnaliter commixti essent, aliaque, que nullam merentur fidem. Ad rogum damnati innocentes se protestabantur, & publice coram omnibus alta voce proclamabant, nunquam se in Valdesia (ita cœtus ille magorum & diabolorum nocturnus vocabatur) fuisse, sed a iudicibus esse deceptos, qui blandis promissis, quibus vita ac omnia bona ipsis promittebantur, si crimina objecta confiterentur, ex ipsis elicuerint falsam criminum a se nunquam com-

missio-

§. XLVII.

Quæ hætenus docuimus, valde explicant sensum *Sensus Bullæ Sixti IV. an. 1474.* Epistolæ Sixti IV. Papæ anno 1474. in qua præcipit Vicario Generali Episcopi Bononiensis, ut Papam certiorum reddat; an verum sit, quod quidam Monachi disputando & prædicando in Civitate Bononiensi afferuerint: non esse hæreticum & a puritate fidei alienum, dæmonum expectare responsa; & an ac quæ scandala adversus ipsius fidei puritatem exinde sint orta *k)*. Scilicet alii, etiam Monachi *l)*, docebant, Inquisitores hæreticæ pravitate contra intentionem Pontificis extendisse potestatem suam ad crimen magiæ, cum tamen magia non sit species hæreseos *m)*; Inquisitores calumniabantur dissentientes, ac si docuissent, esse rem licitam, dæmonum expectare responsa, & pro more rixatorum, multas consequentias & scandala ex doctrina illa periculosa deducebant. Papa artium monachalium

missorum confessionem. Alii ajebant, tormentis falsam sibi confessionem expressam. Tandem orabant adstantes, ut pro se Deum præcarentur; mediisque in flammis animas suas Deo commendabant. Illorum tamen innocentia postea patuit. Nam anno 1491. miseri hi cum aliis ob eandem causam in carcerem coniectis, sententia Parlamenti Parisiensis declarati sunt innocentes, bonaque ipsis restituta: judicibus vero gravis multa pecuniaria est irrogata.

k) Cap 2. de maleficis & incantator. in septimo Decret.

l) Ne cui mirum videatur, qui factum fuerit, ut ipsi Monachi infringere conati sint potestatem inquisitorum. Cogitabit enim, Monachos semper odisse Monachos alios. Accedit, quod Dominicani, quibus inquisitio in hæreticos erat demandata, semper partem bonorum ex confiscatione caperent, & quod aliorum monachorum in inquisitione non parcerent.

m) Sic intelligo, dum docuerant, dæmonum expectare responsa non esse hæreticum, id est, non esse speciem hæreseos, sed aliud crimen.

lium gnarus prudenter egit, quod de circumstantiis rei gestæ distinctius voluerit informari.

§. XLVIII.

*Occasio &
intentio Bul-
la Innocentii
VIII. anno
1484.*

Cum igitur inter Laicos pariter & Clericos illo tempore de duobus potissimum capitibus disputaretur; 1. ratione facti, an magi & sagæ pacta inirent cum diabolo & cum eo concumberent, an conventus agerent, an a diabolo in bestias mutarentur, &c. *n*); 2. ratione juris, an crimen magiæ relinquendum sit coercitioni Magistratus secularis, an vero pertineat solum ad Inquisitores hæreticæ pravitatis; & in his duabus quæstionibus pars superstitiosa Inquisitoribus favens, quotidie magis magisque cresceret, non diutius differendum putavit Innocentius VIII. *o*) quin definitione illarum controversiarum in favorem Inquisitorum facta *p*), sub prætextu Zeli devini, tyrannidem papalem *q*), in bulla jam supra *r*) memorata, anno 1484. stabiliret.

§. XLIX.

n) Item: Utrum credendum sit confessionibus sagarum per torturam expressis; aut an non potius ea omnia vel magiæ naturali, vel imposturis humanis, vel imaginationibus melancholicis, adscribenda sint.

o) Homo avarus & sordidus. Onuphr. Panvinius in ejus vita *p. m. 334.*

p) Primario quidem definivit controversiam de jure, sed tamen ita, ut quæstionem de facto quoad quædam capita, ut mox videbimus, per indirectum approbaret, dum quædam capita illarum fabularum in Epistola sua ut res vere gestas referret. De pacto tamen expresso cum diabolo hic nondum aliquid determinatum.

q) Nimirum, potestatem faciendi in homines innocentes, & diminuendi jurisdictionem laicorum, & ita augendi potestatem Pseudo-Ecclesiasticam inquisitorum hæreticæ pravitatis.

r) *Supra* §. 22.

§. LXIX.

Cum igitur hac ipsa Epistola primitus introducta fuerit auctoritate Papali inquisitio in crimen magia, non inutile erit, ad ejus intellectum quædam adnotare. (I.) Ipsa Epistola Innocentii VIII. in septimo Decretalium non exhibetur integra, adeoque ea, quæ ibi deficiunt, supplenda erunt ex malleo maleficarum *r*), ubi habes annum quo scripta est *s*), & concessam a Pontifice Episcopo Argentinensi potestatem, ut omnes, qui Inquisitores in executione privilegii novi impedire velint, per excommunicationis, suspensionis, & interdicti, ac alias etiam formidabiliores censuras & pœnas auctoritate papali coerceret *u*). Subjungitur etiam clausula, quæ derogatur quibuscunque constitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis *w*).

Ejus supplementa in Malleo Maleficarum.

§. L.

(II.) Astute Pontifex in ipsa Bulla fabulas de potestate sagarum ut indubias supponit *x*), ne videlicet cogere

Pontifex fabulas de potestate sagarum ut indubias supponit.

r) Ubi Tomo I. integra Bulla Innocentii VIII. præmissa est.

s) Scil. anno incarn. Domin. 1484. Nonis Decembr. Pontificatus anno primo.

u) Versic. *Et nihilominus &c.* usque ad verba: *invocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachii secularis.*

w) Versic. *Non obstantibus &c.* per quam clausulam perspicue abrogatur c. 8. §. 5. *sape de hæreticis in sexto*, de quo supra egimus §. 35 lit. a.

x) *Relatum sibi esse*, ait Pontifex, *quod in nonnullis partibus Alemannie superioris, nec non in Moguntinensi, Coloniensi, Trevirensi, Saltzburgerensi & Bremensi, diocesisibus plures utriusque sexus persone cum demonibus incubis & succubis abutantur, ac in cantationibus & sortilegis mulierum partus, animalium fetus, vinearum & arborum fructus, homines, bestias, vineas, prata, pascua, frumenta, legumina, pe-*

geretur respondere ad Canones in Decreto obstantes y); sed ut metu pœnarum ecclesiasticarum, iis injecto qui istis Canonibus contra inquisitores hæctenus usi fuerant, ora obturaret.

§. LI.

Error Autoris summarii de sagis puerulos devorantibus.

(III.) Nescio, qua ratione factum fuerit, ut auctor summarii in septimo decretalium huic epistolæ Papali præscripti 2) illi inferuerit, quasi Papa damnaverit fortilegos, infontes puerulos devorantes. Etsi enim & tales fabulæ de devoratione infantum ab aliis inquisitoribus fuerint divulgatæ a), nihil tamen de hoc facto legitur in ipsa epistola Innocentii VIII.

§. LII.

Car nihil ibi extet de pacto sagarum expresso.

(IV.) Neque extat etiam aliquid in Bulla Papali de pacto sagarum expresso cum dæmonibus, cum abnegatio

rire, suffocari, & extingui faciant, ipsosque homines & bestias intrinsecus & extrinsecus doloribus crucient, ac homines, ne gignere aut concipere, aut conjugaliter sibi cohabitare valeant, impediunt; fidem præterea ipsam, quam in baptismi susceptione susceperant, sacrilego ore abnegent &c. Auctores hujus relationis non memorat Pontifex; sed nulli alii haud dubie fuerunt quam ipsi Inquisitores, Henricus Institor & Jacobus Sprenger, ut facile patet ex verbis sequentibus. De horum igitur relatione non jubet Pontifex, ut in ejus veritatem inquiratur; imo etsi haud dubie in Germania etiam multa a Clericis pariter & laicis contra harum relationum vanitatem disputata fuerint, has disputationes tamen non memorat Pontifex.

y) Scilicet *can. 12. & 14. C. 26. q. 5.* Vide supra §. II. Hos igitur etsi non disertis verbis, in generali tamen illa clausula, de quo modo diximus *Lit. w.* simul tacite abrogavit.

2) Sive is fuerit Petrus Matthæus collector septimi Decretalium, sive alius quispiam.

a) Videatur *Nidetus Formicarii L. 5. c. 3. p. 545. seq.*

negatio fidei, quæ memoratur *b*), fieri etiam potuerit absque tali pacto. Ergo vel Inquisitores nondum putarunt tempestivum esse, ut de hac fabula aliquid scriberetur ad Pontificem, vel Pontifex, si tale quid retulerunt, id astute dissimulavit.

§. LIII.

(V.) In verbis sequentibus Pontifex rejecit eorum opinionem, sive sint Clerici sive Laici, qui hæcenus obstiterant Inquisitoribus, eisque imputaverant, quasi de facto se immiscerent jurisdictioni ad Laicos pertinenti *c*); atque potestatem Inquisitorum primus ita ampliat, ut in posterum etiam de crimine magiæ, tanquam de indubitata specie criminis hæreseos, inquirere possint *d*).

Pontifex primus jubet, magiam quamvis habendam esse pro heresi.

§. LIV.

(VI.) Cur vero in Germania primum Papa inquisitiones in crimen magiæ confirmavit, cum tamen illo tempore jam alibi de facto a Laicis pariter & Clericis sævitum fuerit in sagas *e*)? An, quod Papa tum in Germania ob motus continuos intrinsecos sibi magis obnoxios habuerit status ecclesiasticos *f*). Certe mox dicenda *g*) ostendent, subsequenter demum tempo-

Cur primum in Germania Papa inquisitiones sagarum confirmaverit?

F 2

ribus

b) Vide verba modo descripta *Lit. x.*

c) Versic. *Tamen nonnulli Clerici & Laici &c.* unde patet, persuasionem illam de pacto sagarum nondum fuisse publicam & universalem.

d) Versic. *Nos igitur impedimenta &c.*

e) Vide de territorio Bernensi Niderum *L. 5. c. 3. p. 543. & c. 8. p. 598. Conf. dicta §. 46.*

f) Unde Germania dicta terra obedientiæ. Vid. Mülden *in medit. ad capit. Josephi p. 220. Conf. Schilt. de Lib. Eccles. Germ. Lib. 6. C. 7. §. 5.*

g) Vide §. 59. seq.

poribus in ipsa Italia, & quidem cum majore resistentia potestatem hanc inquirendi in crimen magiæ hæreticæ pravitatis Inquisitoribus fuisse indulgam.

§. LV.

*Notabilia de
confirmatio-
ne Maxim. I.
hujus Bullæ.*

Imo in ipsa etiam Germania variis artibus fuisse opus, ut ista constitutio Papalis in effectum deduceretur, mihi firmiter persuadeo, per ea, quæ in Malleo Maleficarum leguntur de tuitione hujus Bullæ a Maximiliano I. suscepta *b)*. Cur enim *i)* in instrumento Notarii non refertur integra constitutio Maximiliani? Cur Bullam Papalem non confirmavit Fridericus III. Imperator, sed Maximilianus Rex Romanorum *k)*? Cur statim primo post electionem anno? Cur Bruxellis? *l)* &c.

§. LVI.

*Gesta Aucto-
rum Mallei
Malefica-
rum & Ma-
gistrorum
nostrorum
Colonien-
sum.*

Sed nec ipsa hæc confirmatio Regis Romanorum multum profuit Inquisitoribus, ut idem instrumentum Notarii docet *m)*. Ergo ipsi Inquisitores Henricus Insti-

b) Tom. I. p. 692.

i) Refertur enim saltem brevis summa cum verbis rescripti Imperatorii initialibus & finalibus dati 1486. cum tamen magis conduxerit intentioni inquisitorum, ut populus legeret integrum hoc diploma Maximiliani, quam ut legeret subscriptiones & confirmationes integras Magistrorum nostrorum Colonienfium ibi prolixè relatas. Ergo suspicor, ipsum diploma Maximiliani continuissè nonnulla, quæ non erant ad palatum inquisitorum.

k) Cum tamen Regis Romanorum alias vivente Imperatore nulla sit in ejusmodi negotiis auctoritas.

l) Ubi ipse Maximilianus erat in angustiis.

m) Confectum anno 1487. *d. T. 1. p. 685.* ubi ipsi inquisitores congesti sunt (*vid. p. 686. seq.*) quod non obstante illa Bulla Innocentii VIII. nonnulli animarum rectores & verbi Dei prædicatores, publice in ser-
monibus

Institor & Jacobus Sprenger conscripserunt Malleum Maleficarum *n*). Et cum ipsi facile sentirent, eum librum non magnum habiturum esse pondus, impetrarunt anno 1487. approbationem Magistrorum nostrorum Colonienfium *o*). Quin & articulos quatuor doctrinæ adversariorum oppositos conceperunt *p*), eosque pariter a Professoribus Theologiæ Colonienfibus approbari curarunt, & desuper instrumentum Notarii confici *q*).

§. LVII.

Ipsè vero Malleus Maleficarum *r*) ita elaboratus est, ut in singulis paginis appareant confusissima disputatio, ignoratio elenchi, & infinitæ sophisticationes, nihil enim continet, quam meram contradictionem, per exempla ex fornicario Nideri repetita, aut ex fide aliorum

Judicium de ipso Malleo.

F 3

rum

monibus ad populum affirmare non fuerint veriti maleficas non esse, aut nihil in nocumentum creaturarum quacunque operatione efficere posse. Ex quibus incautis sermonibus nonnunquam seculari brachio ad puniendum ejusmodi maleficas facultas amputata fuerit. Id est, quod populus excitatus a pastoribus, impediverit Magistratum; vel quod Magistratus ipse sub illo pratextu exequi pœnam ab inquisitoribus dictatam noluerit.

n) In quo, ut ipsi loquuntur p. 687. non tam ejusmodi predicatorum ignorantiam pro Catholica fidei conservatione repellere ausi sunt, quantum etiam in exterminium maleficarum debitos modos sentiendi, & easdem puniendi juxta dicta bulla tenorem & sacrorum canonum instituta laborarunt. (Obscurissimæ rei obscurissimus sensus.)

o) Lamberti de Monte, Jacob. de Stralen, Andreæ de Ochsenfurt, Thomæ de Scotia. Ibid. p. 686 seq.

p) Qui leguntur p. 690.

q) p. 691. seq.

r) Unde non difficile fuit alij auctori majori judicio pollenti huic Malleo opponere Malleum judicum, de quo vide infra §. 66.

rum inquisitorum relata confirmata s); quibus etiam solis, imprimis in quæstione de pacto dæmonum cum sagis t), respondeat ad objectum textum ex decreto, illis nugis graviter obstantem u).

§. LVIII.

Scripta Ulrici Molitoris 1489. & Trithemii.

Quemadmodum autem errores crassissimi, si sanctio pœnalis accedat, brevi tempore sensibilia incrementa sumunt, & per ejusmodi sanctiones defensores veritatis terrentur; ita etiam tum factum est, ut metu excommunicationis, & ne ipsi ut magi tractarentur, destiterint cautiores publice huic fraudi & deceptioni resistere, & saltem occulte & insensibiliter ineptias illas Inquisitorum impugnarunt. Huc refero scripta duo, Ulrici Molitoris w), & Trithemii x).

§. LIX.

Bulla Alexandri VI. circa finem Seculi XV.

Videamus jam, quomodo ex Germania in Italiam transi-

s) Unde ipsi dicunt in Apologia præmissa: *Ex nostro ingenio pauca & quasi nulla sint addita. Unde non nostrum opus, sed illorum potius censetur, quorum ex dictis fere sunt singula contexta.*

t) Quæ est Part. 2. p. qu. 1. c. 2. p. 236. seq.

u) Scilicet canon. Episcopi c. 26. q. 5. Vide Malleum statim p. 1. & p. 239 sq.

w) Scriptum an. 1489. quod refertur in Teatro de Veneticis p. 70. sq. & in Malleo Malefic. Tom. II p. 34. seq. Etsi enim autor videatur facere cum inquisitoribus, in fine tamen Dial. 12. testatur nullam competere sagis in homines potestatem, neque itinera ab iis nocturno tempore peragi, neque dæmones generare & concipere posse, sed omnia hæc esse phantastica.

x) Relatum etiam in teatro de Veneticis p. 355. seq. Quod vero Trithemius veram animi sententiam ibid. obscurius proposuerit, vel occultaverit, forte in causa fuit, quod ipse aliis, quamvis sine justa causa, de magia suspectus fuerit. Vide Naudæi Apologiam &c. cap. 16. §. 10. Vixit autem & Trithemius tempore Maximiliani I. & opusculum illud ad Maximilianum scripsit.

transfret persuasio de crimine magia. Equidem auctores Mallei Maleficarum mentionem faciunt y) Inquisitorum Lombardensium & Cumanorum, quorum, hi jam anno 1485. plus quam 40. sagas comburi curaverint; sed id tum quidem de facto tentatum ab istis Inquisitoribus. Etenim demum post illud tempus z) Alexander VI. sentiens Bullam Innocentii VIII. in Germania non caruisse effectu, sed superstitionem de potestate sagarum jam ibi incepisse altas radices agere in animis etiam cautorum; ad Inquisitorem hæreticæ pravitatis per Lombardiam mandata dedit, ut & ipse in magos utriusque sexus inquireret a).

§. LX.

Sed tamen paulo difficiliorem successum hujus bullæ in Italia, quam in Germania bullæ Innocentii VIII. fuisse, docet earum repetitio & ibi facta mentio expressa resistentium b). Nam non solum Julius II. c), sed & Leo X. d), & Adrianus VI. e), & denique Cle-

*Varia bullæ
initio Seculi
XVI.*

mens

y) p. 238. Tom. I.

z) Præfuit enim sedi papali Alexander ab anno 1492. ad annum 1503.

a) Exhibetur ea bulla in septimo Decretal. tit. de maleficis & incantat. cap. 1. Sed annus, quo bulla hæc a papa fuerit edita, non adjicitur. Unde nescio, qui factum fuerit, ut in editione Corporis Juris Canonici Pithœana adscriptus fuerit huic bullæ annus 1474. haud dubie ex cap. seq. 2. eo translatus.

b) Ut in bulla Julii II. fere eadem verba repetit, quæ extant in bulla Innocentii VIII, & prolixè conqueritur de iis, qui Inquisitoribus obstitent. Conf. & bullam Leonis X.

c) Qui præfuit sedi Rom. inter ann. 1503. & 1512. Refertur ea bulla in septimo Decretal. d. tit. cap. 3. data ad inquisitorem Cremonensem.

d) Anno 1521. ad ordinarios Domini Veneti *ibid. cap. 6.* Etenim apud Venetos nunquam tanta fuit potestas sanctæ inquisitionis, ut apud alios populos. e) A. 1523. in d. cap. 3. ad inquisitorem Comensem.

mens VII. f), rescriptis potestatem Inquisitorum confirmarunt. Ubi imprimis notanda astutia Julii II. qui, cum sentiret, eos, qui tum Inquisitorum mendacia credere nolebant, per excommunicationem non satis terri, addidit præmia illis, qui consilium, auxilium, & favorem præstarent inquisitoribus g).

§. LXI.

*Ponzinibii
& Spinæ
scripta con-
tra & pro in-
quisitoribus.*

Istis tamen bullis Papalibus non obstantibus, fabulis istis & mendaciis inquisitorum se opposuit Johannes Franciscus Ponzinibius J. U. D. intendens probare per rationes sultas auctoritatibus juris, quod sagæ corporaliter non ferantur a dæmone in locum conventus, & ibi pacta faciant, sed quod ista omnia fiant per illusionem dæmonum b). Cui quidem se opposuit an. 1424. & seq. Bartholomæus de Spina, sed fere nil novi afferens, verum crambem saltem toties coctam recoquens, & ad auctoritatem Papæ & inquisitorum præcipue provocans i).

§. LXII.

- f) Anno 1524. in favorem Inquisitoris Parmensis, cujus meminit Spinæus in *quest. de strigibus Tom. II. Mall. Malef. p. 479.*
- g) Scilicet easdem indulgentias, quibus cruce signati contra alios hæreticos tunc gaudebant.
- b) De hoc autore & ejus scripto plura afferre nequeo, dum nihil de eo inveni præter ea, quæ afferuntur in *titulo Tom. II. Mall. Malef. & ibidem in tractatu Spinæi ei opposito.*
- i) Fuit vero Apostolici Palatii magister. Ut ex ungue leonem cognoscas, cape saltem ejus argumentum primarium, quod Ponzinibio oponit p. 463. *In contrarium faciunt infiniti pene processus inquisitorum, (vides jam illis temporibus processum inquisitorium contra sagas in infinitum excrevisse,) & justitia facta per eos contra tales personas, quasi veraciter & corporaliter vadant ad cursum, & ibi fidem abnegent, atque baptismum, conculcent crucem, ac sacrum Chri-*

sti

§. LXII.

Dedit etiam Alciatus circa illa tempora *k*) responsum Episcopo *l*), occasione inquisitoris, qui jam plures quam centum sagas in subalpinis vallibus *m*) flammis consumserat, donec rustici arreptis armis vim illam inhiherent, & negotium ad iudicium Episcopi deferrent. Harum sagarum tres classes facit Alciatus. Aliquæ in crucem imminxerant, Christum Deum abnegaverant, præsentibus ipsæ & vigilantes beneficiis atque devotionibus infantes extinxerant *n*). Aliquæ post minas noctu, quamvis obseratis clausisque valvis infantes fascinauerant *o*). In utrumque hoc genus, re-

Alciati responsum anno 1518. in causa sagarum.

spou-

si corpus horrendis contumeliis afficiant. Quæ omnia, si non vere, sed in summis fierent, injustissimi essent inquisitores &c. At pro actibus Inquisitorum est præsumtio, (quod multis textibus & glossis adductis probat) Item p. 479. Hæc autem non iussisset sanctissimus Dominus noster, (Clemens VII.) si striges, quæ judicantur hæretica, non essent vere hæretica, vel si ea quæ per ipsas fiunt, solum essent illusiones diabolicæ &c.

k) Ut ipse refert: *Lib. 8. parerg. cap. 21. p. m. 75. Cum primum Doctoribus insignibus ornatus domum me contuli, prima, in qua mihi de jure respondendum fuit, hæc oblata est causa* Refert autem Pancirollus *de claris legum interpretibus Lib. 2. C. 169. p. 353.* Alciatum anno 1517. cum vix 22. annos natus esset, professione Juris Civ. & Can. ornatum fuisse, Wagstaff *von der Hexerey c. 3 p. 42.* id anno 1518. contigisse narrat.

l) Quis fuerit, non memorat Alciatus,

m) In Pedemontana regione id factum esse, interpretatur Bodinus *in præf. ad Dæmonomiam*, Wagstaff *d. l. de ditione Veneta* id intelligit, forte occasione eorum, quæ notavimus supra ad *th. 59. lit. d.*

n) Cur vero facta, quæ imputabantur sagis primæ classis pro vestis statim habuit Alciatus, cum tamen eadem adsint rationes dubitandi, quæ in tertia?

o) Idem & quoad secundam classem monendum, cum ipse Alciatus

G

sibi

spondit Alciatus, inquisitorem posse munere suo fungi p). Aliæ vero nihil ultra egisse arguebantur, nisi quod sub arbore Tellina choreas duxisse, & ad lusum illum accessisse dicebantur, sociis id ipsum attestantibus, ipsis negantibus. Has negavit Alciatus torqueri posse, cum fuerint meræ illusiones phantasticæ, plura ibidem disputans, contra mentem novorum, ut dicit, theologorum, pro recepta opinione Doctorum Juris Civilis & Canonici q). Quare non mirandum, quod ob hoc ipsum responsum magnam ab inquisitoribus persecutionem passus r), & a subsequentibus plane pro mago vel certe magia suspecto fuerit traductus s).

§. LXIII.

Erasmii Roterodami testimonium de fraudibus monachalibus.

Desiderius Erasmus Roterodamus, uti Monachos & eorum fraudes, si quisquam sui temporis, cognovit, easque ad vivum in Encomio Moria & Colloquiis passim

sibi dubium moveat, & parum sufficienter id resolvat. Etenim, inquit, etiamsi demus, personaliter eas non accessisse; tamen id lemuri-
ribus suis mandasse, videri possunt. Hoc enim casu extra somnum peccatum fuit. Maxime verosimile, Alciatum ex metu multa de vera sua sententia dissimulasse.

- p) Id est, ut vel condemnet, si confessæ sint, vel torqueat non fateri volentes.
- q) Meretur totum illud caput legi, ut quod plura suppeditat, ex quibus illustrari possunt superius a nobis dicta §. 8. 9. 10. 11.
- r) Huc refero illud Gravinæ de ortu & progressu J. Civ. t. 170. p. 207. Docuit primo Ticini, deinde ab oblatratoribus, ob quos stomachebatur, in fugam actus concessit in Galliam. Conf. ipsius Alciati epistolam contra vitam monasticam ab Ant. Matthæi editam, ex qua constat, Alciatum mores & fraudes Monachorum exacte novisse.
- s) Vide Bodini præf. ad Demonomiam p. 14. quamvis obscurius loquatur. Notanda tamen ibi verba præcedentia: quo se a magis inescari passi sunt, cum quibus jungenda, quæ postea de Alciato loquuntur.

sim depinxit; ita fabulas de dæmonum apparitione visibili, & de pactis sagarum expressis earumque conventibus, pro fraudulentis monachorum inventis habuit *z*), etsi haud dubie ex metu, ne Papas irritaret, tot bullis hactenus inquisitiones contra sagas confirmantes, directo non tetigerit imposturas *u*).

G 2

§. LXIV.

z) Vide potissimum ejus colloquium, cui titulus *Exorcismus seu spectrum*, ubi infinite ita disserit *p. m. 348. Antebac non soleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de spectris, sed postbac multo minus tribuam. Suspicio enim ab hominibus credulis, & Fauni (de quo in illo colloquio plura refert) similibus multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimilati. Adde ejus Epistolam de colloquiorum utilitate, colloquiis subjunctam, p. m. 776. In spectro detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum vocesque divinas. Quantam vero pestem hæc prestigia invexerunt pietati Christiana? Idem in colloquio, cui titulus *virgo penitens p. m. 203. Dic mihi, qua specie erat? (Cacodæmon) Estne talis, qualis pingitur, rostro adunco, longis auribus, harpyiarum unguibus prælonga cauda? Et in encomio mortis p. m. 102. Ceterum illud hominum genus totum est nostre farine, qui miraculis & prodigiis gaudent mendaciis, vel audiendis, vel narrandis, vel ulla societas talium fabularum, cum portentosa quadam de spectris & lemureibus, de larvis, de inferis, de idgenus anilibus miraculorum commemorantur, quæ quo longius absunt a vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pruritu titillant aures. Atque hæc quidem non modo ad levandum horarum tedium mire conducunt, verum etiam ad questum pertinent, præcipue sacrificiis & concionatoribus. Conf. supra *ib. 28. lit. d.* ubi notavimus, Erasmus inter primos notasse figmenta in vitis Patrum.**

u) Erat enim Erasmus valde meticulosus, vide *Tom. IV. observ. select. Hall. obs. 21. Ad quem metum etiam forte referri possunt ea, quæ jam supra excerpimus §. 13. Lit. a.* quanquam forte etiam distinguenda sint tempora in ipso Erasmo. Nam illam epistolam ex qua ibi excerpimus, scripsit an. 1500.

§. LXIV.

*Constitutio
Criminalis
Bambergen-
sis 1510. non
favet in-
quisitoribus.*

Imo in ipsa Germania tum continuatum fuisse, a Principibus & Statibus imperii, ut inquisitoribus illa libertas a Pontificibus concessa, inquirendi in sortarios sub prætextu hæreseos, non permitteretur *w*), indicio est Constitutio Criminalis Bambergensis, Moguntia 1510. typis impressa. Etsi enim Episcopus Bambergensis tanquam Princeps Ecclesiasticus haud dubie Papæ valde fuerit addictus; multa tamen in illa Constitutione deprehenduntur argumenta, sententiam nostram corroborantia *x*).

§. LXV.

- w*) Illustrantur hic dicta etiam ex gravaminibus statuum imperii in Comitibus Noribergensibus anno 1523. exhibitis apud Schilterum *de L. E. G. Lib. 7. Cap. 2. p. 859. seq.* Vide potissimum *gravamen 68. Quem in modum honesti viri & mulieres ex falso rumore sæpenumerò graventur.* Item *gravam. 70. quibus artibus iudices ecclesiastici causas promiscuas solis sibi vindicare conentur.* Conf. etiam *gravam. 73.*
- x*) Nam *l. de crimine magiæ* voluit agi coram iudicibus Laicis, atque adeo non coram Inquisitoribus papalibus. *2. art. 55.* ad indicia magiæ saltem refert, si quis se obtulerit, quod velit alios docere artem magicam, aut quod aliis minatus fuerit, quod eis magia nocere velit &c. Nihil hic de delatione aliorum magorum, nihil de indicis ex conventu sagarum aut pacto cum Diabolo. *3. In art. 64.* qui de quæstionibus super crimine magiæ agit, jubentur iudices quærere, quomodo, quibus verbis & operibus magia facta sit, & an personæ, cui per magiam nocitum, iterum opem ferre possint. Hic iterum non jubentur inquirere, an pactum fecerint cum diabolo, an in conventu cum aliis magis fuerint, an incubos aut succubos admiserint. Ut adeo pateat, Episcopum Bambergensem istas nugas non credidisse, etsi bullis Papalibus corroboratas & inquisitorum libellis ac historiis defensas. *4. In art. 131.* jubentur magi, qui aliis damnum dederint, igne puniri, ut hæretici; (i. e. æquali poena cum hæreticis *gleich den Hæretikern*, non quasi sint hæretici,) de reliquis magis præcipit, ut consulantur juris periti &c.

§. LXV.

Cum vero Constitutio Criminalis Carolina tantum non tota de verbo ad verbum descripta sit ex constitutione illa Bambergensi *y)*; ita eadem observationes & hic repetendæ sunt *z)*. Imo hic aliquid novi adjectum est, doctrinis & praxi inquisitorum plane adversum, quod nempe ad denunciationem magorum contra neminem inquirendum sit *a)*.

Nec Constitutio Criminalis Carolina 1532.

§. LXVI.

Nec defuerunt viri eruditi, qui se processibus illis inquisitoriis contra sagas seculo XVI. opponerent. Ut enim taceam ea, quæ Philippus Melanchthon *b)* ea de re obiter monuit *c)*: auctor anonymus Mallei Judicium *d)* in eo totus est, ut iniquitates a iudicibus tam secu-

Auctor Mallei iudicium.

y) Vid. dissert. Dn. Præsidis *de occasione &c. constit. Carolina §. 35. seq.*

z) Nam *articulus 55.* paucis mutatis vel adhibitis reperitur in constitutione Carolina *art. 44. articulus 64. in art. 52. & denique articulus 131. in art. 109.*

a) *Art. 131. Const. Carolin.*

b) Nam Lutherus hic non videtur omnia profundius expendisse. Admittit enim succubos dæmones, & de infantibus difformibus *von Wäxelbälgen* quædam docuit, quibus multa opponi possent; ut patet ex illis, quæ ex colloquiis ejus excerpta leguntur in *Theatro de Veneficis f. 11. seq.*

c) In Libello de anima *p. m. 95.* ubi optat, ut majori cum pondere & diligentius a iudicibus fierent anacrises sagarum; nec iudices tam faciles essent ad credenda tanquam vera, quæ quotidie de illusionibus & prestigiis dæmonum referuntur, adeo ut confessioni delirantis anus & malefana, de suis epulis, choreis nocturnis, confessoribus & concubinis non statim adhibeant fidem, quasi hæc corporaliter & revera, non imaginarie, & sensuum quadam fascinatione, & in spiritu fiant.

d) Ex titulo apparet, hunc libellum Malleo Maleficarum esse oppositum.

secularibus quam ecclesiasticis hic commissas perspicue ostenderet e): quamvis non omnes fraudes & fabulas intimius videatur penetrasse f).

§. LXVII.

*Wieri opus
de præstigiis
Dæmonum.*

Anno 1563. g) Johannes Wierus Medicus Ducis Juliae Cliviae & Montium opus de præstigiis dæmonum sex libris distinctum edidit, oppositum Malleo maleficarum b), ac de pœnis lamiarum etiam cum Johan-

ne

tum. Autor quisquis est videtur religioni Evangelicæ fuisse additus. Quando scripserit, certo non constat. Novus hujus libelli editor in præfatione putat id factum esse initio seculi XVI. Ex cap. 2. p. 7. constat, quod citet exemplum anni 1625. tanquam nuper factum. Interim c. 7. p. 27. seq. sæpius citat Constitutionem Carolinam: imo c. 8. p. 35. citantur Erastus & Wierus, qui inclinante demum seculo XVI. scripserunt: nisi forte hæc allegatio ultima in nova aliqua hujus tractatus editione fuerit adjecta.

e) Vide præ reliquis rotam. quest. 8.

f) Nam admittit, magos pacta revera inire cum diabolo qu. 6. §. 1. & 7. g) Ut patet ex epistola gratulatoria p. 869. & p. 905. Postea tamen ipse autor in sequentibus editionibus videtur multa addidisse. Utor editione sexta Basil. 1583. Ibi enim mentionem facit eorum, quæ anno 1565. & 1567. gesta sunt, vid. p. 338. 397. 559.

b) Lib. III. de Lamiis c. 2. seq. recenset prolixè sententiam mallei maleficarum de pactis sagarum cum dæmonè, & ostendere laborat, ea pacta esse præstigiola phantastica inepta, non cohærentia, vana, & nullius ponderis. Ibid. c. 19. tractat de incubi dæmoniaci illusionè & incubo morbo naturali; c. 22. refert ac refutat fabulam de Martini Lutheri ortu dæmoniaco. Lib. IV. de iis, qui lamiarum maleficio affecti esse putantur, agit; c. 2. rebus monstrosis ore ejectis, docet ac probat multis argumentis, eas non fuisse in corpore. C. 22. probat, homines non transformari posse in bestias. L. VI. c. 4. ostendit, quod processus tum temporis usitatus abeat a Constitutione criminali Carolina; (conf. modo notata §. 65.) C. 7. fabulam

de

ne Brentio quædam disputavitⁱ⁾; ex quibus constat, Wierum, etsi Medicum, pro statu illorum temporum altius penetrasse mysteria iniquitatis inquisitoriae, quam Brentium Theologum.

§. LXVIII.

Eodem anno 1563. Lancelottus scripsit institutiones Juris Can. Hic, si fabulas inquisitorum de sagis credidisset esse veras, institutionibus illis aliquid ea de re inferuisset. Jam vero altum de iis ibi est silentium^{k)}, sed repetit potius constitutionem Alexandri IV. supra l) memoratam, quod inquisitores se non debeant immiscere cognitioni de fortilegiis, nisi hæresin sapiant manifeste; & saltem quasi pactorum^{m)} meminit inter fortilegos & dæmonem.

*Lancelotti
institutiones
Juris Can.*

§. LXIX.

Anno 1564. Johannes Fichardus, J.Ctus & Reip. Francofurtensis Advocatus, Comiti cuidam, consilium ejus super actis de crimine magiæ & responso alterius J.Cti expetenti, responditⁿ⁾; rem duabus potissimum quæstionibus absolvi: An sagæ secundum confessionem ab ipsis tortura extortam comburendæ sint? 2. An eæ concubitum cum dæmone exercuerint, nocturnasque choreas duxerint? Ad utramque autem eo modo senten-

*Fichardi
sententia de
crimine ma-
gia.*

de mirabili interitu sagæ cujusdam ex Vincentii speculo refert. C. 8. differit, quod lamia hæreticis non sint accensendæ C. 11. 12. 13. 14. examinat confessiones muliercularum exustarum C. 15. recenset exempla sceminarum innocentium, ob magiam punitarum &c.

i) Vide Apologeticum subjunctum operi.

k) Lib. IV. Tit. 5. §. 1. & 2. ubi erat sedes talia monendi.

l) Supra §. 35.

m) Ex Augustino, & inde excerpto can. 7. inf. C. 26. qu. 2.

n) Consilium hoc inter Consilia Germanica Fichardi reperitur p. 208 sq.

sententiam suam dicit, ut facile appareat, ei nugas & nequitias inquisitorum & iudicum magnam partem fuisse cognitās o).

§. LXX.

*Novi eorum
qui se inquisitoribus
opposuerunt.*

Cum autem hactenus memorati scriptores, qui iniquitatibus processuum contra sagas se opposuerunt p), partim multas fabulas ex vitis patrum, dialogis Gregorio, Vincentio Bellovacensi, Nidero q) &c. haustas, item confessiones per tormenta extortas, ut vel logice vel ethice veras r) supposuerint; & hoc primo falso admissio, in fontes illarum iniquitatum & causas genuinas confessionum tormentis extortarum debito modo non inquisiverint; atque sic plura parum coherentia imo quandoque contradicentia immiscuerint discursibus suis s): occasionem dederunt aliis viris erudi-

o) Ad primam enim questionem respondet: se ejus decisionem affirmativam relinquere conscientiae alterius J.Cri, melius tamen putat facturum fuisse, si alios autores praeter malleum maleficarum & Girlandum consulisset. Ad secundum dicit: illa omnia esse dubia incredibilia & impossibilia, ut in illis nemo se fundare possit. Imo subjicit, ea ab Inquisitoribus proprii commodi causa esse excogitata, multaque sanae rationi contraria in Formicario & similibus scriptis contineri. Denique addit, non credendum esse denunciationi ab una saga adversus alteram factae, quia scilicet sagae per phantasmata soleant decipi &c.

p) Nimirum Ponzinibus, Alciatus, Autor mallei iudicum, Wierus, Fichardus, de quibus actum §. 61. 62. 66. 67. 69.

q) De quibus repetit monita nostra supra §. 25. seq. usque ad §. 44.

r) i. e. partim crediderunt, Patres Ecclesiae &c. nihil hic data opera finxisse, nec sagas ex metu tormentorum contra veram animi sententiam confellas esse; partim, quae ab aliis scriptoribus ex relatione aliorum bona fide prodita sunt; revera etiam facta esse.

s) De Ponzinibus quidem in specie nihil memorare possumus, cum ejus tracta-

eruditus, etiam ex ordine Protestantium, ut ista asserta de pactis sagarum cum diabolo, de incubis & succubis, de conventu sagarum, de transformatione magarum in bestias, &c. ulterius incaute quidem, sed bona tamen fide, propagarent.

§. LXXI.

Igitur non mirandum, quod, cum Divus Augustus Elector Saxoniae, dissensiones Jctorum in definiendis variis juris quaestionibus, constitutionibus postea editis definire intenderet ¹⁾, etiam inter alia propositis rationibus dissentendi circa quaestionem, an crimen magiae indistincte, & etiam si damnum non fuerit da-

*Constitutio
Saxonica II.
Part. IVta
anno 1572.*

H
tum,

tractatus non fuerit inspectus. Interim tamen ex illis, quae exinde excerptis Spinæus, apparet, quod crediderit, confessiones sagarum tormentis extortas ethice veras fuisse, non logice, sed eas per imaginationem delusas fuisse. De Alciato vide quae jam notavimus §. 62. *Lit. n. 5 o.* De Autore mallei judicum jam monuimus §. 66. *lit. f.* quod ipse admiserit pacta a magis inita esse cum diabolo: unde postea non ratio praegnans apparet, cur non & sagae talia pacta inire petuerint, vel certe iniisse praesumenda sint, &c. Similiter de Wierro narravimus §. 67. *lit. b.* quod fabulam quandam ex Vincentii speculo de miserabili sagae ejusdam interitu recensuerit *lib. 6. c. 7.* Etsi vero simul profiteatur *ibid.* quod illud figmentum esse credat, & quod ea historia fabulae non sit absimilis: eandem tamen cautionem non adhibuit alibi, ubi promiscue partim ex scriptoribus gentilibus, partim ex scriptoribus historiae ecclesiasticae & Patribus Ecclesiae & monachorum libellis multa de apparitionibus daemonum, item de magorum factis, ut vera recensuit; vide e. g. *L. 1. c. 20. 23. 24. 25. L. 2. c. 2. 5 4.* & alibi passim. Sic & Fichardus supra §. 69. *lit. o.* parum caute alterius Jcti conscientiae reliquit decisionem primae quaestionis; quod nimirum sagae secundum confessiones, in tortura factas comburenda sint, &c.

¹⁾ Historiam constitutionum illarum & praecedentium consultationum tradit Daniel Mollerus in *Commentario ad praefat. Electoralem.*

tum, pœna capitali puniendum sit *u*); approbata in constitutionibus sententia affirmativa, pro mitiganda ejus duritie ista communis traditio de pactis & concubitu sagarum cum dæmone fuerit inserta *w*); & sic per legem publicam a capite Principum Protestantium latam, persuasio ista hæctenus vacillans, maximum robur cœperit.

§. LXXII.

*Lamberti
Danei dia-
logus de ve-
nificiis 1574.*

Cum igitur J Cti Lutherani in casses Inquisitorum inciderint, non adeo vitio vertendum Lamberto Dænæo theologo reformato, quod anno 1574. dialogum de venificiis eum in finem ediderit, ut processum contra sagas defenderet; etsi ex eo ubique appareat, quod vel distincta aperte confuderit, vel dubia & demonstranda, ut indubie vera præsupposuerit *x*).

§. LXXIII.

u) Continentur illæ rationes in Consultationibus constitutionum Saxonicarum *Tom. I. P. IV. qu. 68. & Tom. II. P. IV. qu. 7.* Autor prioris consultationis, pro indistincta pœna capitali pronunciat; posterioris, casus varios distinguit. Uterque tamen in eo consentit, quod si pacta cum diabolo sint inita, aut concubitus peractus, pœna capitalis locum habere debeat.

w) *Part. IV. Constit. 2.* Fuerunt autem Constitutiones hæc Electorales editæ anno 1572. Et quamvis concubitus expresse non fiat mentio; non tamen sine ratione verba dictæ constitutionis: *oder zu schaffē hat*, de eo explicat Daniel Mollerus *in comment. ad d. constit.* respiciens videlicet ad autores dictarum consultationum, quos ante oculos habuit, quicumque concepit d. constitutionem. Illis vero autoribus Wierus vapulat, nulla tamen alia addita ratione, quam quod fuerit Medicus & non J Ctus; & contra Paulus quidam Girlandus utramque ibi facit paginam, haud dubie scriptor Pontificius & fabularum illarum in favorem Inquisitorum defensor; cujus scriptum subsequētib; temporibus verosimiliter, per Delrium, Torrelancam, & similes (de quibus infra suo loco) obumbratum fuit.

x) Ita v. g. *p. 18* præsupponit contractum inter satanam & sagas. Præsuppo-

§. LXXIII.

Uti vero Danæus non nominat Wierum, ita etiam *Thomæ Erasmi dialogus de Lamiis & Strigibus* nullum indicium in scripto ejus deprehendo, quod adversus hunc præcise calamum direxerit. Sed a. 1577. Tho-

supponit *p. 28.* (tales fortiariorum ante Christum natum innotuisse; cum videlicet absurdum sit, Christum, qui venerit ad opera Diaboli destruenda, novam illis potestatem adjecisse, quam antea non habuerint. Ita *p. 31.* Scripturæ textus adducit, ubi fortiariorum & veneficorum (talium scilicet de quibus est quæstio) fit mentio. *P. 23 seq.* pro existentia (talium fortiariorum, ad Augustinum, Trithemium, leges Romanas, Jus Can. provocat; (quæ tamen, ut supra ostensum, de talibus nihil docent,) item ad propositiones damnatas a Parisiensibus 1398. & ad experientiam damnatorum talium magorum plurimorum. *P. 39. 40.* impugnat eorum sententiam, qui omnia, quæ de sortiariorum (nota talibus: nam nemo unquam magos in alio significato negavit,) dicuntur, vel ficta esse asserant, vel melancholico saltem alicui morbo adscribant, quasi scilicet illi æque fidei Christianæ certitudinem blasphemæ tollant, & divinam Christi naturam negent, ac illi, qui dæmoniacos a Christo sanatos, pro melancholicis & flavabile laborantibus venditent, (quæ, qualis, quanta?) rursus provocans ad confessionem sagarum, quod satanæ nates de osculatione sint. *P. 42. seq.* tanquam fortissimum argumentum adducit illud. Posita causa poni effectum: at satanam tanquam causam adesse, qui voluntatem, & potestatem (quod erat crinomenon) talia perpetrandi habeat. Ergo *p. 49. seq.* aliud argumentum. Qui gigantem dejicere potest, ille & puerulum. At sortiariorum homines veneno lædere possunt. E. multo magis bruta, herbas, vinum, aquam, aerem, per concessionem divinam. *P. 51.* ad multa exempla provocat, quæ ipse viderit, quod sortiariorum rabidos reddiderint, podagram & paralysin in aliis producerint &c. provocans insuper *p. 52.* ad auctoritatem Augustini, Virgilii, *p. 54.* Nicephori Callisti. *P. 55.* Deum tamen ipsum esse asserit, qui primus hæc efficiat, & his hominibus tanquam instrumentis peccata hominum puniat. Non autem esse hæc phantastica sic probat; quod phantasia magorum non

Thomas Erastus, medicus notissimus, de Lamiis & Strigibus alium dialogum edidit, in quo etsi etiam non nominet Wierum, tamen ex ipsa inspectione libelli constat, eum adversus hunc directum esse. Quid vero etiam Erastus præstiterit, docebunt excerpta sequentia y).

§. LXXIV.

possit a læsis sentiri: At læsos revera sentire morbos a sortiariis injectos. (Id vero hic erat in quæstione, annon sortiarii, ea, quæ alii patiuntur, possint sibi imaginari, quod ipsi ea fecerint.) Accedere horum confessionem p. 56. & testimonium Augustini, Virgilii, Thomæ Aquinatis &c. p. 58. P. 59. tamen contra Augustinum & Apulejum negat, quod sortiarii possint homines mutare in bestias. Nabuchodonoforis metamorphosin adscribendam esse (p. 61.) omnipotentia divina, non viribus satanae. (Jam ipse videat, quomodo hæc cohæreant cum iis; quæ modo ex p. 55. excerptissimus. P. 64. rursus præsupponit pactum cum satana, & notas ab eo sortiariis impressas, quod ipsi etiam agnoscant judices, curantes videlicet, ut ista notæ inquirantur &c. P. 66. seq. modum paciscendi prolixè describit ac conventus ad synagogam. Et interrogatus, unde ista sciat, intrepide respondet p. 71. ex infinitis eorum confessionibus constantissimis & simillimis, & ex innumeris adversus eos judiciis institutis. Ut adeo plura exinde excerptere pudeat & pigeat.

y) Recte quidem p. 19. statum controversiæ format; *An sage cum demone fœdus ineant?* sed vide jam, quomodo id probat p. 34. *Quod sage existiment, se beneficio diaboli admirabilia agere, & ex pactione talia ab illo postulare certum est.* P. 51. *Quod sage Deum abjurent, & mancipia diaboli se futuras stipulentur, probatione tam non eget quam ego egere cuperem. Est enim proh dolor nimis, quam opus est, clarum. Qui negare auderet, homo prudens nullus mihi antehac, notus fuit.* P. 52. *Omnes uno consensu, quocunque loco & tempore interrogentur, hoc ipsum consentunt, tametsi capitale sibi fore prævideant.* P. 90. *Singula suos habent amafios, ornatu, adspectu, nomine distinctos, & statim a contracta pactione congregari solent, sicut universe, ubicunque capta fuerint, magno semper consensu asseverarunt.* P. 138. *Cur igitur ista repetitis, & fœdus nullum serire cum demone intendis ostend-*

§. LXXIV.

Anno 1579. Johannes Bodinus homo superstitio-
fissimus, & magis Judæus quam Christianus 2) edidit
libros IV. de magorum dæmonomania, in eo totus, ut
facta Inquisitorum defendat, potissimum tamen ad ex-
empla confessionum talium provocans, aut ad fabellas
putidissimas; in eo maxime capite, ubi de expresso pa-
cto sagarum cum diabolo agit, & an corpore a dæmo-
nibus exportentur a). Subjuxit etiam confutatio-
nem opinionum Wieri, quem ut hominem improbis-
simum, impostorem, exscriptorem Steganographiæ
Johannes Trithemii, & discipulum Cornelii Agrippæ
magorum omnium Principis, traducit b).

*Bodini de
magorum
dæmonoma-
nia Libri IV.
1579.*

§. LXXV.

Habuit anno 1584. Johannes Georgius Gœdel-
mannus Jctus Rostochiensis disputationem de magis,
veneficis, & Lamiis c). Hujus occasione anno 1587.
responsum ab eo petiit Senatus in quadam civitate
Westphaliæ, an secundum mores tum receptos pro in-
dicio adversus sagas habenda sit confessio & nominatio
aliarum sagarum accedente probatione per aquam fri-
gidam, & an doctrina Bodini in processu contra sagas

*Gœdelmanni
varia de ma-
gis & venefi-
cis anno
1584. seq.*

H 3

fit

*stendere. Et factum possibile est, & sæpius quam vellem, factum est.
Non ergo impossibile factum fatentur, cum se pepigisse cum diabolo fa-
tentur. Denique p 145. Neque ego aliquas inveniri negavi, quæ si-
ne tormentis faterentur crimen suum, sed raras esse monui. Etenim
aliqua solo METU questionum LIBERE ad interrogata respondent.
Nec desipiunt, quæ sic faciunt. Malunt enim sine cruciatu dicere, quæ
tormentis extorqueri posse intelligunt.*

2) Ut patet ex scelestissimo ejus libello, cui titulum dedit: Heptaplo-
meres.

a) Lib. 2. cap. 4.

b) Vid. p. 689. seq.

c) Vide Gœdelm. Lib. 3. p. 4. & 9.

fit attendenda *d*). Respondit non solum Gœdelmanus *e*), sed etiam hac occasione libros de magis & veneficis postea edidit *f*), in quibus Wieri & Fichardi sententiam potissimum videtur esse secutus *g*).

§. LXXVI.

*Theatrum
de veneficis
1586.*

Interim, etsi post reformationem inquisitoribus ipsis non videatur esse magna potestas relicta contra sagas, etiam apud Pontificios *b*); retinuerunt tamen iudices seculares modum irrationabilem ab ipsis introductum: in quorum usum editum est anno 1586. Theatrum de veneficis *i*), ut scilicet auctor adderet animum iudici-

d) *ibid. p. 5 seq.*

e) Vid. ipsum responsum *d. L. 3. p. 10. seq.* in quo improbat ista indicia, & de Bodini libro recte iudicat *p. 38.* quod ejus libellus multis absurdis opinionibus sit repletus, quod latius probat *Lib. 2. p. 20. 24. 72. 73. 95. & lib. 3. p. 27. 36. 46. 99. 198.*

f) Priores duo libri videntur continere disputationem ante memoratam, variis tamen augmentis locupletatam. Liber tertius vero videtur confirmare responsum modo allegatum, de justo modo procedendi contra sagas. Ubi inter alia *lib. 2. p. 80. & lib. 3. p. 127.* illustrat ea, quæ jam supra de *constit. Carolina* §. 65. notavimus, quod scilicet eadem nec de concubitu dæmoniaco, nec de nocturnis conviviis & transmutationibus Lamiarum, interrogationes institui jubeat.

g) Nam *Lib. 1. cap. 2.* concedit, magos pacta inire cum dæmone, non vero sagas, nisi mere phantastica, quod latius probare intendit *lib. 2.* Liber tertius maxime commendandus, ubi perspicue docet, processum contra sagas ab Inquisitoribus introductum, & rectæ rationi & Constitutioni Carolinæ apertæ repugnare.

b) Nam Protestantes, uti clero non reliquerunt, processum inquisitorium contra hæreses in genere, ita nec in specie contra crimen magiæ. Quod vero, & cur Principes Catholici idem fecerint ratione magiæ, patet ex jam dictis §. 34 45 54 & c.

i) Seu fasciculus tractatum variorum de veneficis, vel germanice scriptorum, vel in germanicam linguam translatorum.

dicibus, qui non nihil segnius contra sagas procederent
k). Ex ipsis tractatibus, quæ hic exhibentur constat,
 jam illis temporibus maximam partem Theologo-
 rum, Jctorum & Medicorum protestantium, fabulis
 inquisitorum fuisse infectos, & doctrinam hanc bona
 fide propagare intendisse *l)*; pauciores vero olfecisse
 quidem præcipitantiæ judicium, sed tamen ultra cau-
 telas Wieri non processisse *m)*.

§. LXXVII.

Video etiam citari *n)* bullam Sixti V. Papæ con-
 tra Astrologos, haud dubie circa illa tempora editam
o); sed quam videre mihi non licuit.

*Sixti V. bul-
 la contra A-
 strologos.*

§. LXXVIII.

Anno 1591. Petrus Binsfeldius, suffraganeus Tre-
 virensis edidit tractatum de confessionibus Malefico-
 rum & sagarum, an & quanta fides iis adhibenda sit.
 Ubi methodo antiqua procedit, & aliorum dicta & fa-
 bulas inquisitorum repetit *p)*.

*Petri Bins-
 feldii de con-
 fessionibus
 sagarum tra-
 ctatus 1591.*

§. LXXIX.

Majori tamen cum applausu excepti sunt Nicolai
 Remigii *q)* libri tres dæmonolatriæ *r)*, anno 1594. pu-
 blicati

*Nicolai Re-
 migii de dæ-
 monolatria
 Libri tres*

k) Vide Editoris epistolam nuncupatoriam.

l) Unde & pleraque scripta ibi contenta, favent doctrinis inquisitorum. 1594.

m) e. g. tractatus octavus p. 202. nonus p. 214. undecimus p. 202. &c.

n) a Torreblanca de magia L. I. c. 6. n. 2. p. 171.

o) Torreblanca citat quidem bullam de anno 1591. sed eo tempore Six-
 tus V. jam erat mortuus. Ipse enim sedi præfuit ab a. 1585. ad a. 1589.

p) Ex dedicatione autoris & querelis ibi prolatis apparet, quod tum ad-
 hac non pauci fuerint viri cordati, qui processui illi inquisitorio re-
 sisterent.

q) Consiliarii Lotharingici & in judiciis capitalibus cognitoris publici.

r) Nam statim anno 1596. in Germania rursus sunt editi, & anno 1598.
 in linguam germanicam translati.

blicati; quamvis methodo plane simplici procedant & ad persuadendum homines, præjudicio auctoritatis non plane immerfos, omnium minime videantur apti esse, cum totus liber non nisi confessionibus sagarum & exemplis inde desumptis repletus sit.)

§. LXXX.

*Danielis
Molleri com-
mentarius
ad Constitu-
tiones Electro-
ris Augusti
1599.*

Quamvis autem facile appareat, similitudinem confessionum a sagis, vel per torturem vel ejus metu extortarum, argumentum nullius momenti præbere pro afferenda earum veritate); imposuit tamen idem argu-

s) Statim titulus jucunde delirat: *N. Remigii Demonolatria libri tres, ex judiciis capitalibus 900. plus minus hominum, qui sortilegii crimen intra annos 15. in Lotharingia capite luerunt, miris ac jucundis narrationibus, variarum naturalium questionum ac mysteriorum demoniacorum discussionibus, valde suaves & grati adque sales movendos imprimis apti.* Ipse autor statim in præfatione profitetur, quod dubiam fidem de sagis & earum operibus per certam demonstrationem & ab experientia desumptam, & quidem appositis loco, tempore & personis, (quasi nimirum saltem dubium hæcenus fuerit, an confessiones tales a sagis fuerint, editæ, non vero, an confessiones, quæ editæ fuerunt, fidem mereantur: stabilire velit; quod & in toto tractatu fecit. Porro ipse autor, ut homo valde credulus, confessiones quasvis absurdissimas pro absurdis non habuit, exceptis illis, quod diabolus possit homines in bestias mutare, & liberos generare, (congressum tamen libidinosum concedit,) & quod animæ ex corporibus ad tempus excedant, & rursus in illa redeant, &c.

t) Partim propter suggestionem judicum, quæ uti hodiernum etiam in summariis quæ dicuntur depositionibus delinquentium sunt factis frequentes; ita nullum est dubium, quin & eo tempore sagis summariter examinatis, tales suggestiones factæ fuerint. Unde vir optimus, qui testatur, se per plures annos ut Assessorem Scabinatus Lipsiensis plurima acta de crimine magiæ perlegisse, fuit de-

ceptus,

argumentum Danieli Mollero, Jcto Saxonico, ut circa finem seculi XVI^{ti} *u*), eo fere solo inductus, propagaret doctrinam de pacto & concubitu diaboli cum sagis *w*): cujus adeo auctoritatem secuti sunt postea etiam collegia Jctorum Saxoniorum, & alia *x*).

§. LXXXI.

Anno 1589. Martinus Del Rio Jesuita edidit disquisitionum Magicarum libros sex, in quibus, tanquam vir infinitæ lectionis, omnes fabulas *y*) collegit, & more scholastico disputans, eo majori cum successu pondus addidit persuasioni, de pacto dæmonum cum sagis, & fide confessionibus sagarum adhibenda, quod, observans jam ex Reformatis & Lutheranis aliquot scriptores ejusmodi fabulas admisisse, eos in subsidium

Martini Del Rio disquisitiones Magice 1599.

I

citet

ceptus, dum putavit, sagas illas ejusmodi depositiones sibi similes absque talibus suggestionibus fecisse. Non enim solent Scabini Lipsienses examini judiciali præsentés esse. Sed tacet, jam quasdam sagas sponte, id est absque suggestionibus, talia fuisse confessas; sufficit, quod fabulæ illæ tum in vulgus notæ fuerint, adeoque sagæ etiam generaliter admonitæ, *sie solten die Wahrheit sagen, damit man nicht nöthig hätte, dieselbe durch andere Mittel aus ihnen zu bringen*, metu torturæ facile potuerunt res etiam absurdissimas commemorare, quas antea in conventibus omnibus hominum plebejorum, de aliis sagis narrari audiverant.

u) Nam, ut ex privilegio Electorali operi præmissio constat, prima editio commentarii prodiit anno 1599.

w) Vide comment. ad d. Part. IV. constit. 2. n. 8. & 19.

x) Ipsi enim commentaria usque ad tempora Carpzovii, tam intra quam extra Saxoniam in hæc quidem materia ab aliis scriptoribus citari solent, vide e. g. statim §. seq. Lit. z.

y) Ex scriptis philosophorum & poetarum gentilium, Patrum Ecclesiæ, Inquisitorum &c.

citet z). Unde & postea majori cum imprudentia pene omnes Jcti protestantes hunc autorem tantum non exscribere solent a): non considerantes, quod Del Rio calumniosissime multiplicationem & frequentiam criminis Magiæ Calvinismo, ut ait, & Lutheranismum adscribat b), ac Lutherum & Lutheranos ac Reformatos cum impudentia & virulentia maxima traducat c).

§. LXXXII.

z) Vide *Lib. 5. sect. 16. ubi p. 760.* citat Danæum, Erastum, alios, & p. 762. Danielem Mollerum.

a) Cum in hoc opere omnia collecta deprehenderent, quæ ab aliis antea seorsim essent tradita.

b) Statim in *præfatione circa finem.*

c) Ut *Lib. 3. Part. 1. qu. 4. sect. 5. p. 405. lit. c.* quod magi Luthero & Zwinglio hospitium paraverint, & quod Calviniani sint veri antambulones Antichristi, & *ibid. q. 8. sect. 1 p. 428. seq.* quod atheismus ex Calvinismi radice propullulet, ac idcirco tot passim maleficorum examina multiplicentur; quod dæmon Wittebergenfis Lutherum in summas angustias & alvi profluvium adegerit; quod dæmon ex ore cujusdam obsessæ Calvinianos irriserit, nihil sibi ab illis timendum clamans, quoniam amici essent & fœderati; quod eo tempore, quo Lutherus obierit, in Brabantia dæmones ab obsessis ad Lutheri funus avolaverint, &c. Plura vide in *indiciis sub voce Lutherus & Calvinus.* Confer & *Lib. 5. Sect. 16. p. 772.* Accedit & astutia, qua usus est Del Rio, dum passim simulat, quasi studio veritatis subinde disputet contra assertiones quasdam scriptorum pontificiorum, in quæstionibus ad magiæ crimen pertinentibus. Et hæc ratio genuina est, cur tot vicibus hæc disputationes Del Rii iterum impressæ fuerint; non, ut vult Baylius *dans la reponse aux questions d'un Provincial. Tom. 1. cap. 16. p. 111.* quod id ideo factum sit, quia nil magis aptum sit ad excusandam incredulitatem, quam si proferantur exempla nimix credulitatis, quibus repletæ sint hæc disquisitiones. (Etsi hæc ultima assertio vera sit.)

§. LXXXII.

Maximum autem pondus persuasioni illi de patris sagarum, potissimum apud Reformatos addidit initio Sec. XVII. *d*), quod Jacobus Magnæ Britanniae Rex, edita Anglico sermone Dæmonologia, fabulas istas defendere aggressus fuerit. Et non potuit non præjudicium auctoritatis regiae valde nocere veritati, imprimis illo tempore, ubi ipsi eruditi famigeratissimi Jacobo certatim adulabantur *e*). Quanti vero sit pretii hæc Dæmonologia, patebit ex paucis excerptis, quæ subijciemus *f*).

*Jacobi Regis
Anglie dæ-
monologia,
initio Sec.
XVII.*

§. LXXXIII.

d) Nam anno 1606. Hermannus Gembergius in latinam linguam id opusculum transtulit.

e) Prædicantes eum ut sapientissimum, & Salomini comparandum. Nam post mortem Regis, ut fieri solet, mitius de ejus eruditione sentiebant, & hodiernum sentiunt cordatiores. Vid. Larreus *Hist. Anglic. sub Jacobo I. p. 640. seq.*

f) In præfat. p. 8. dicit, se ex conscientia, (quæ etiam erronea esse potest) libellum hunc edidisse. P. 9. meminit Angli cujusdam, nomine Scoti, qui incantationem possibilem esse negaverit, quem propterea Sadducæum vocat; item Wieri, quem dicit, ex metu, ne puniretur, in scripto suo declarasse, quod sit professionis illius. (Sensui communi hæc locutio repugnat, quod aliquis se magnum declaret ex metu, ne puniatur.) P. 13. ad Bodini Dæmonomaniam provocat, addens tamen, eam studio majori collectam, quam judicio conscriptam fuisse. Provocat etiam ad Theologos Germanos, Hyperium, & Hemingium, qui pro ejus stent sententia. *Lib. 1. C. 1. §. 16.* potissimum fundamentum scripti sui ponit in confessionibus sagarum. P. 17. contra dissentientes urget canonem, contra negantem principia non esse disputandum; (adeoque fabulas de magis ut principia demonstrationis non indigentia præsupponit) atque iterum experientiam quotidianam, & sagarum

§. LXXXIII.

Franc. Torreblanca de magia 1613.

Anno 1613. Franciscus Torreblanca, Jctus Hispanus, quatuor libros de magia edidit, postea Lugduni 1678. iterum impressos; quibus etiam strenue utuntur judices & advocati in quæstionibus de sagis; et si

confessiones urget *Cap. 5. p. 47.* libros, dubitationes contra illam persuasione[m] proponentes, vocat diaboli scholam. *Cap. 6. p. 52. seq.* de contractu diaboli cum sagis, ejusque circumstantiis, tanquam si legislatorem ageret, secure pronuntiat, & loco probationis *p. 62.* dubitantes ad varias historias, easque authenticas, (scilicet) ab aliis autoribus relatas, ablegat. *Lib. 2. 39 p. 91.* iterum ad confessiones provocat, quod diabolus cum sagis templum ingrediatur, suggestum occupet, & quod sagæ in adoratione diaboli ejus posteriora osculentur. Addit *p. 92.* etsi hoc ridiculum videri posset, credibile tamen esse, vere factum fuisse, cum legamus, in Calecutia diabolum sub forma hirci comparere, & juramentum fidelitatis a populo illo exigere. *Lib. 2. c. 44. p. 99.* tamen dicit, esse incredibile, quod Diabolus corpora sagarum comprimere possit, ut per spatia locorum arcta penetrare possint; quia hoc non minus quam transsubstantiatio Pontificia, quantitati corporis naturalis adversetur. *Cap. 5. p. 164. seq.* in causas inquirat, cur plures mulieres quam viri arti huic addictæ sint. *Cap. 6. p. 121.* adserit, sagas majori potestate præditas esse adversus Magistratus negligentes, quam adversus eos, qui severe in eas inquirunt, ac eas torquent ac puniunt secundum legem Dei. *Cap. 7. p. 127. seq.* docet, Spectra & larvas magis abundasse in Papatu, sed hæc cessasse post reformationem. Contra potestatem sagarum diabolicam magis invaluisse post reformationem, quod experientia in Hibernia testetur. Posterius negantes, iterum vocat Sadducæos, isque imputat, ac si simul tacite negent ipsius DEI omnipotentiam. *Lib. 3. cap. 3 p. 155. seq.* confirmare vult persuasionem de incubis & succubis & causis enarrat, cur spiritus isti potius in septentrionalibus, barbaricisque mundi partibus, scil. in Lapponia, Finlandia, Orenia, Scotia, quam in aliis mundi regionibus, versentur. *C. 6 p. 185.* dicit,

etfi & hic nil nisi fabulas inquisitorum fundamenti loco ponat g).

§. LXXXIV.

Denique cum Benedictus Carpzovius, Jctus alias de universa Jurisprudencia, Saxonica præcipue, immortaliter meritis, circa medium Sec. XVII. partim doctrinas inquisitorum sæpius memoratas defendere multis rationibus allaboraverit b), partim sententias Scabinorum Lipsiensium ab anno 1582. ad annum 1622. recensuerit i), in quibus referuntur confessiones sagarum de rebus rationem omnem & fidem superantibus, sed tamen, ac si veræ essent, a iudicibus acceptis: ad ejus auctoritatem & ad illas sententias postea unanimiter provocarunt Jcti pariter & Theo-

*Carpzovii
doctrina de
sagarum pa-
dis & concu-
bitu cum da-
mone circa
medium Sec.
XVII.*

I 3

logi

dicit, vel ideo denunciationis sagarum per alias sagas pro validis habendas, quia versemur in negotio prodicionis summæ adversus Principem Principum, i. e. Deum (adeoque in crimine excepto) &c.

g) Ut ex ungue leonem noscas, *Lib. 2. c. 6. n. 4. seq. p. 172.* cum allegatis legum & doctorum probat, contractum diaboli cum sagis esse contractum innominatum, do ut facias, ex quo nascatur actio præscriptis verbis, diabolo quidem adversus hominem, (mirum, quod non etiam fabulas excogitaverint de actionibus his secundum formulas pragmaticorum a diabolo adversus sagas institutis,) non tamen adversus dæmonem. Etsi enim ultro citroque obligationem producant, in dæmonem tamen non cadere posse obligationem, neque civilem, neque naturalem, quia non sit pura creatura anima & corpore constans; neque hominem habere justam causam ea de re conquerendi, quia contrahens non debeat esse ignarus conditionis ejus, cum quo contrahit &c. Quis non misereatur Ineptiarum.

b) *In Practica rerum criminalium qu. 48. 49. 50.*

i) Quæ subjuncta sunt *d. qu. 50.*

logi Protestantes. Ut adeo non opus sit, ut in horum sententiis ulterius recensendis simus prolixiores.

§. LXXXV.

Gabr. Naudæi apologia pro viris magnis falso magicæ accusatis 1653.

Sed voluit tamen divina providentia, ut excœtantibus se ipsos in media Evangelii luce eruditis Evangelicis, ex mediis Papatus tenebris surgerent, qui errorem illum jam communem & universalem iterum destruere aggredierentur. Anno enim 1653. Gabriel Naudæus edidit idiomate Gallico Apologiam pro viris magnis falso magicæ accusatis *k*), librum eruditum, & studiosis veritatis imprimis commendandum *l*); etsi & hic glaciem saltem fregerit, & multa reliquerit addenda & emendanda aliis *m*).

§. LXXXVI.

k) Puta Zoroastre, Orpheo, Pythagora, Numa Pompilio, Democrito, Empedocle, Apollonio, Alchindo, Geber, Artephio, Thebir, Anselmo de Parma, Raymundo Lullio, Arnolde de Villa Nova, Petro de Apono, Paracelso, Henrico Cornelio Agrippa, Savanarola, Nostradamo, Divo Thoma, Rogério Bacono, Thoma Burgeio, Michaele Scoto, Johanne Pico Mirandulano, Trithemio, Roberto Lincolnensi, Alberto Magno; Papis, Sylvestro II. Gregorio VII. &c. Josepho, Salomone, sapientibus ex oriente Virgilio &c.

l) Inprimis quod *cap. 3-7.* agat de causis variis, ob quas multi pro magis falso fuerint habiti, v. gr. quod ipsi talem famam affectaverint, item ob singularem eruditionem, imprimis studia Mathematica; ob libros magicos illis falso adscriptos ob odia, ignorantiam, credulitatem aliorum, ob scriptores Romanicos, ob fabulas Nideri, Sprengeri, Institoris, Bodini & similibum. Item, quod *c. 22. & ult.* recenset causas quibus talia mendacia per aliquot secula pro veris fuerint habita, nempe scriptorum credulitatem, indigentiam, superbiam, polymathiam, &c. Vellicat equidem, pro more suo Gisbertus Voetius *Parte tertia disp. select. p. 613.* Naudæi hoc scriptum, variis modis; sed vellicat saltem.

m) Inprimis circa ortum & causas fabularum harum,

§. LXXXVI.

Propius tamen ad scopum nostrum accessit autor cautionis criminalis de processibus contra sagas *n)*; quem, etsi nomen suum non apposuerit, fuisse tamen Patrem Fridericum Spee Jesuitam, indicavit Illustr. Leibnitius *o)*: hic enim summam iniquitatem processus inquisitorii contra sagas ita ad oculum demonstravit, ut merito ruborem excutere debeat defensoribus hujus processus inter Evangelicos.

Autor cautionis criminalis de processibus contra sagas.

§. LXXXVII.

Pertinet etiam huc meditatio Richardi Simonis super sententia condemnatoria in processu inquisitorio contra sagas a Consilio Regio Parisiensi annullata *p)*; & scriptum satyricum ante biennium Amstelodami editum *q)*.

Alia quedam scripta huc pertinentia.

§. LXXXVIII.

- n)* Qui jam anno 1642. prodiit, & anno 1648. ab Hermanno Schmidio in linguam germanicam est translatus.
- o)* Ex cujus relatione Placcius Theatro anonymorum veri autoris nomen inferuit. Confer ejusdem Illustr. Viri tractatum anno 1710. gallico idiomate conscriptum *sur la Bonté de dieu & la liberté de l'homme part. 1. p. 115. seq.*
- p)* Tomo 2. *Bibliotheca Critica* t. 6 p 114 seq. cujus rubrica est: *Reflexions sur un Arrêt du Conseil, qui casse un Arrêt du Parlement de Rouen contre quelques personnes condamnées a mort comme Sorciers. Diverses remarques sur les Livres, qui traittent de magie & Cabbale.*
- q)* *L'Histoire des imaginations extravagantes de Mons. Ousle, causées par la lecture des Livres, qui traittent de la Magie, des Sorciers Loupgaroux, Incubes, Succubes, & du Sabbat &c.* Ubi absurdissima quæque ex defensoribus processus contra sagas & similium nugatum excerpta sunt.

§. LXXXVIII.

Conclusio

Unde sperandum est, persuasionem illam communem de sagis tandem aliquando iterum interituram esse r); ut adeo non opus sit, ut multa admoneamus de primariis erroribus, ex quibus hæc persuasio orta fuit, & quomodo unus error alterum generaverit, item de impedimentis, cur primi adversarii illorum errorum, ut Wierus &c. non multum potuerint proficere. Quamvis etiam ex hæctenus sparsim quoad historiam horum errorum dictis, a lectoribus judicio pollentibus facile tales observationes in ordinem redigi possint, & nonnulla etiam hic suppeditet Naudæus s).

r) Nam plus nocent ejusmodi persuasionibus aperte insulis scripta satyrica, quam refutationes seriæ. Ita v. g. Erasmi Colloquia & encomium Morizæ plus nocuerunt superstitionibus monachalibus & erroribus Academicis, quam disputationes maxime seriæ primorum Reformatorum. Adde, quod illustr. Leibnitius notaverit loco modo lit. o. citato pag. 217. quod Friderici Spee cautio criminalis jam effecerit; ut non solum ab Electore Moguntino sed & a Ducibus Brunsvicensibus, & a plurimis aliis Principibus Germaniæ, illa iniquitas processus inquisitorii contra sagas fuerit abrogata.

s) de tract. c. 3. 4 s. 6. 7. & 22.

F I N I S.

